

Afirmacija kružnih putovanja u riječnom prometu

Janovski, Letizia

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Maritime Studies, Rijeka / Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:187:278468>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-18**

Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet
University of Rijeka, Faculty of Maritime Studies

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Maritime Studies - FMSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
POMORSKI FAKULTET**

LETIZIA JANOVSKI

**AFIRMACIJA KRUŽNIH PUTOVANJA
U RIJEČNOM PROMETU**

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2024.

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
POMORSKI FAKULTET**

**AFIRMACIJA KRUŽNIH PUTOVANJA
U RIJEČNOM PROMETU
AFFIRMATION ON CRUISING
IN RIVER TRANSPORT**

**DIPLOMSKI RAD
MASTER THESIS**

Kolegij: Prometni tokovi putnika

Mentor: prof. dr. sc. Tanja Poletan Jugović

Studentica: Letizia Janovski

Studijski smjer: Logistika i menadžment u pomorstvu i prometu

JMBAG: 0112081744

Rijeka, rujan 2024.

Studentica: Letizia Janovski

Studijski program: Logistika i menadžment u pomorstvu i prometu

JMBAG: 0112081744

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI DIPLOMSKOG RADA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad s naslovom Afirmacija kružnih putovanja u riječnom prometu izradila samostalno pod mentorstvom prof. dr. sc. Tanja Poletan Jugović. U radu sam primijenila metodologiju izrade stručnog/znanstvenog rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju diplomskog rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu na uobičajen, standardan način citirala sam i povezala s fusnotama i korištenim bibliografskim jedinicama, te nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Rad je pisan u duhu hrvatskoga jezika.

Studentica

(potpis)

Letizia Janovski

Letizia Janovski

Studentica: Letizia Janovski

Studijski program: Logistika i menadžment u pomorstvu i prometu

JMBAG: 0112081744

IZJAVA STUDENTA – AUTORA
O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG DIPLOMSKOG RADA

Izjavljujem da kao student – autor diplomskog rada dozvoljavam Pomorskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Pomorskog fakulteta.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa diplomskim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Pomorskog fakulteta, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog ograničenja mog diplomskog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>

Studentica - autor

(potpis)

SAŽETAK

Industrija riječnih kružnih putovanja s godinama postaje sve traženiji oblik putovanja među putnicima, pružajući jedinstvene itinerare kroz najznačajnije i najjedinstvenije krajolike svijeta. Sve veća potražnja riječnih krstarenja, omogućila je uvođenje i razvijanje mnogobrojnih tipova riječnih krstarenja, prilagođenim zahtjevima i potrebama kako stalnih tako i budućih korisnika. Svaki itinerar riječnog krstarenja jedinstven je i atraktivan na svoj način, nudeći brojne pogodnosti te mogućnosti daljnjeg razvijanja. Putovanja su danas rasprostranjena na sve kontinente, ali uvjerljivo najpopularniji i najposjećeniji kontinent je Europa, koja po broju putnika i itinerara uvjerljivo prednjači u odnosu na ostale kontinente. Cilj ovog istraživanja je analizirati stanje i perspektivu razvoja kružnih putovanja u riječnom prometu. Sukladno tome, u radu se analiziraju relevantni čimbenici i indikatori formiranja tokova putnika na riječnom prometu na globalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini.

Ključne riječi: indikatori i čimbenici formiranja, kružna putovanja, riječni promet, tokovi putnika, unutarnji plovni putovi

SUMMARY

Over the years, the river cruise industry has become an increasingly required form of travel among travelers, providing unique itineraries through the world's most significant and unique landscapes. The increasing demand for river cruises has enabled the introduction and development of numerous types of river cruises, adapted to the requirements and needs of both permanent and future users. Each river cruise itinerary is unique and attractive in its own way, offering numerous benefits and possibilities for further development. Today, river cruising is spread across all continents, but convincingly the most popular and most visited continent is Europe, which in terms of the number of passengers and itineraries is clearly ahead of other continents. The objective of this research is to analyze the current state and development perspectives of river cruising in river traffic. Accordingly, the paper analyzes relevant factors and indicators of passenger flow formation in river traffic at global, regional, and national levels.

Keywords: Indicators and factors of formation, inland waterways, passenger flows, river cruising, river traffic

SADRŽAJ

SAŽETAK	II
SUMMARY	II
SADRŽAJ	III
1. UVOD	1
1.1. PROBLEM, PREDMET I OBJEKTI ISTRAŽIVANJA.....	1
1.2. RADNA HIPOTEZA	2
1.3. SVRHA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA	2
1.4. ZNANSTVENE METODE	3
1.5. STRUKTURA RADA.....	3
2. OSNOVNA OBILJEŽJA I ELEMENTI FORMIRANJA KRUŽNIH PUTOVANJA U RIJEČNOM PROMETU	4
2.1. OSNOVNA OBILJEŽJA KRUŽNIH PUTOVANJIMA U RIJEČNOM PROMETU ...	4
2.2. POVIJEST RAZVOJA KRUŽNIH PUTOVANJA	4
2.3. VRSTE I TIPOVI KRUŽNIH PUTOVANJA	7
2.3.1. <i>Tematska i luksuzna riječna putovanja</i>	8
2.3.2. <i>Avanturistička riječna kružna putovanja</i>	9
2.4. ELEMENTI KRUŽNIH PUTOVANJA U RIJEČNOM PROMETU.....	10
2.4.1. <i>Riječne luke</i>	10
2.4.2. <i>Brodari i linije kružnih putovanja</i>	11
2.4.2.1. <i>Linije- pravci</i>	12
2.4.2.2. <i>Brodari/kompanije</i>	14
2.4.3. <i>Brodovi</i>	15
2.4.3.1. <i>Longships</i>	15
2.4.3.2. <i>Paddlewheel cruiser's</i>	16
2.4.3.3. <i>Ekspedicijski brodovi</i>	18
2.4.4. <i>Putnici</i>	19
2.5. ČIMBENICI FORMIRANJA KRUŽNIH PUTOVANJA U RIJEČNOM PROMETU	21
2.5.1. <i>Ekološki čimbenici</i>	22
2.5.2. <i>Društveni čimbenici</i>	24
2.5.3. <i>Ekonomski čimbenici</i>	24
3. ANALIZA STANJA I INDIKATORA TOKOVA PUTNIKA NA KRUŽNIM PUTOVANJIMA U RIJEČNOM PROMETU	26

3.1. KRUŽNA PUTOVANJA U RIJEČNOM PROMETU U SVIJETU	26
3.1.1. <i>Brodarske kompanije</i>	28
3.1.2. <i>Putnici</i>	30
3.1.3. <i>Relevantna područja i tržišta kružnih putovanja u svijetu</i>	32
3.1.3.1. Područje Sjeverne Amerike	33
3.1.3.2. Područje Južne Amerike	36
3.1.3.3. Područje Afrike	40
3.1.3.4. Područje Azije	43
3.1.3.5. Područje Australije	45
3.2. KRUŽNA PUTOVANJA U RIJEČNOM PROMETU U EUROPI	47
3.3. KRUŽNA PUTOVANJA U RIJEČNOM PROMETU U REPUBLICI HRVATSKOJ	51
4. PERSPEKTIVA RAZVOJA KRUŽNIH PUTOVANJA U RIJEČNOM PROMETU	55
4.1. PROGNOZA I ČIMBENICI RAZVOJA RIJEČNOG PROMETA U SVIJETU	55
4.2. PROGNOZA I ČIMBENICI RAZVOJA RIJEČNOG PROMETA U EUROPI	57
5. ZAKLJUČAK	59
LITERATURA	62
POPIS SLIKA	65
POPIS TABLICA	65
POPIS GRAFIKONA	65

1. UVOD

Uvodni dio rada sastoji se od problema, predmeta i objekta istraživanja, radne hipoteze, svrhe i ciljeva istraživanja, znanstvenih metoda te strukture rada. Svrha uvoda je pružanje jasnog pregleda problema istraživanja, formuliranje hipoteze na kojoj se rad temelji, definiranje svrhe i ciljeva istraživanja te navođenje znanstvenih metoda primjenjenih prilikom izrade rada.

1.1. PROBLEM, PREDMET I OBJEKTI ISTRAŽIVANJA

Problem istraživanja: Nedovoljan razvoj i popularnost kružnih putovanja u riječnom prometu značajno doprinosi smanjenu ukupnih godišnjih troškova te smanjenog intenziteta protoka putnika u riječnom prometu. Navedeni problemi dodatno otežavaju optimizaciju iskorištavanja riječnih resursa, čime se umanjuje potencijal za ekonomski rast i razvoj turizma u regijama koje posjeduju bogatu mrežu rijeka. Slaba prepoznatljivost kružnog putovanja rijekama kao atraktivne turističke opcije, u kombinaciji s nedostatkom inovativnih turističkih usluga, doprinosi ograničavanju tržišnog napretka. Primjenom adekvatnih razvojnih strategija te implementacijom ciljano usmjerenih promotivnih mjera, može rezultirati postepenim rastom te poboljšavanjem konkurentnosti kružnih putovanja u riječnom prometu.

Predmet istraživanja: Istražiti i analizirati tržišta riječnih krstarenja u riječnom prometu u svijetu na regionalnoj – europskoj razini te na nacionalnoj razini tj. na nivou Republike Hrvatske. Ujedno procijeniti važnost održivosti u pogledu riječnog prometa, utvrditi udio riječnih kružnih putovanja u ukupnom prometu te predložiti adekvatne strategije i mjere za povećanje atraktivnosti i popularnosti kružnih putovanja u riječnom prometu.

Objekt istraživanja: Kružna putovanja u riječnom prometu na globalnoj, regionalnoj te na nacionalnoj razini Republike Hrvatske.

1.2. RADNA HIPOTEZA

Na osnovu problema, predmeta i objekta istraživanja postavljena je **radna hipoteza**, koja glasi:

Sustavim proučavanjem i analiziranjem kružnih putovanja u sklopu riječnog prometa te analizom relevantnih indikatora o stanju prometa moguće je definirati stanje i perspektivu razvoja tokova putnika u riječnom prometu te sagledati čimbenike i aktivnosti koji mogu doprinjeti afirmaciji i razvoju kružnih putovanja u riječnom prometu.

1.3. SVRHA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Svrha i cilj istraživanja ovog diplomskog rada je detaljno analizirati čimbenike formiranja tokova putnika na riječnim kružnim putovanjima, primjere riječnih kružnih putovanja, područja zastupljenosti te brodove koji se upotrebljavaju u svakodnevnoj plovidbi. Bitan aspekt riječnih kružnih putovanja može se analizirati na temelju stanja unutarnjih plovni putova te relevantnih indikatora o tokovima putnika na kružnim putovanjima riječnim prometom kao što su intenzitet i dinamika prometa, struktura putnika te motivi putovanja.

Definiranog problema i predmeta istraživanja, ostvarivanje ciljeva istraživanja te dokazivanje postavljene hipoteze, moguće je ostvariti kroz odgovore na sljedeća pitanja:

- Koja su osnovna obilježja i elementi kružni putovanja u riječnom prometu?
- Koje su vrste kružnih putovanja u riječnom prometu?
- Koja su obilježja brodova za kružna putovanja u riječnom prometu?
- Koje su svjetske regije dominantne po intenzitetu tokova putnika na kružnim putovanjima u riječnom prometu?
- Koji su najznačajniji unutarnji plovni putovi u odnosu na intenzitet tokova putnika na kružnim putovanjima?
- Koja su obilježja i stanje tokova putnika na kružnim putovanjima u europskoj Republici Hrvatskoj?
- Kakva je perspektiva razvoja tokova putnika na kružnim putovanjima u riječnom prometu?

1.4. ZNANSTVENE METODE

Prilikom istraživanja ovog rada korištene su sljedeće **znanstvene metode**: metoda analize i sinteze, metoda indukcije i dedukcije, metoda apstrakcije i konkretizacije, metoda generalizacije i specijalizacije, metoda dokazivanja i opovrgavanja, statistička metoda, metoda klasifikacije, metoda deskripcije i metoda kompilacije.

1.5. STRUKTURA RADA

Ovaj diplomski rad sastoji se od pet povezanih poglavlja koji dovode do cilja istraživanja.

Prvo poglavlje „**UVOD**“ sadrži predmet i cilj istraživanja, radnu hipotezu, problem, predmet i objekt istraživanja, korištene znanstvene metode te strukturu rada.

U drugom poglavlju s naslovom „**OSNOVNA OBILJEŽJA I ELEMENTI FORMIRANJA KRUŽNIH PUTOVANJA U RIJEČNOM PROMETU**“ definiran je sam pojam riječnih kružnih putovanja, osnovna obilježja riječnih kružnih putovanja te njihovo razvijanje kroz povijest. Ujedno su navedene i opisane vrste i tipovi riječnih kružnih putovanja, elementi kružnih putovanja te bitni čimbenici potrebni za formiranje kružnih putovanja u riječnom prometu.

Treće, najvažnije poglavlje „**ANALIZA STANJA I INDIKATORA TOKOVA PUTNIKA NA KRUŽNIM PUTOVANJIMA U RIJEČNOM PROMETU**“ omogućava razumijevanje trenutnog stanja i identificiranja ključnih izazova i prilika za budući razvoj riječnih kružnih putovanja. Najveća pažnja pridodaje se trenutnim stanjima plovnih putova, te ujedno i kretanjima putnika, koji su analizirani na svjetskoj, europskoj i nacionalnoj razini s ciljem pružanja uvida u efikasnost i sigurnost riječnog prometa.

Četvrto poglavlje nosi naslov „**PERSPEKTIVA RAZVOJA KRUŽNIH PUTOVANJA U RIJEČNOM PROMETU**“ u kojem se upoznaju i analiziraju trenutni te budući trendovi, izazovi i mogućnosti za daljnji rast i razvoj riječnih kružnih putovanja na svjetskoj te europskoj razini.

U petom poglavlju „**ZAKLJUČAK**“ iznesene su najvažnije spoznaje ovog istraživanja ostvarenih korištenjem mnogobrojnih znanstvenih članaka, knjiga te internetskih izvora u svrhu dokazivanja postavljane radne hipoteze.

2. OSNOVNA OBILJEŽJA I ELEMENTI FORMIRANJA KRUŽNIH PUTOVANJA U RIJEČNOM PROMETU

U ovom dijelu istraživanja opisane su osnovne značajke i specifičnosti kružnih putovanja u riječnom prometu. Posebno su obrađeni pojedini elementi i čimbenici formiranja kružnih putovanja u riječnom prometu poput riječnih luka, brodara i linija kružnih putovanja, vrsta brodova te korisnika kružnih putovanja odnosno putnika.

2.1. OSNOVNA OBILJEŽJA KRUŽNIH PUTOVANJIMA U RIJEČNOM PROMETU

Riječno kružno putovanje, drugog naziva riječno krstarenje odnosno riječni kruzning, vrsta je putovanja koja se odvija unutarnjim plovnim putevima¹. S bogatom poviješću koja seže od drevnih civilizacija, riječno putovanje dugo se smatralo bitnim sredstvom međunarodne trgovine, povijesnih istraživanja te kulturnih razmjena. Danas se razvio u sofisticiran i vrlo popularan oblik putovanja, nudeći putnicima mogućnost plovidbe nekim od najslikovitijih i povijesno najznačajnijih područja na svijetu. Također se smatra jedinstvenim i zanimljivijim načinom istraživanja svjetskih vodenih putova, kombiniraju uzbuđenje putovanja s luksuzom i praktičnošću plutajućeg smještaja. Putovanje složenijim riječnim sustavima putnicima pruža kombinaciju zadivljujućih krajolika te kulturnih i povijesnih bogatstava s kojima se nijedan drugi oblik prijevoza ne može usporediti.

2.2. POVIJEST RAZVOJA KRUŽNIH PUTOVANJA

Riječna kružna putovanja sadrže bogatu i dugu povijest, koja seže od antičkih vremena pa sve do danas. Povijest riječnih kružnih putovanja može se podijeliti na sljedeća razdoblja: antičko doba, koncept putovanja iz užitka i zabave (18. i 19. st.), industrijska revolucija, doba rada (20. st.) te tehnološke inovacije.

Počeci kružnih putovanja datiraju još u antičko vrijeme, gdje su rijeke kao rute igrale glavnu ulogu za trgovinu, komunikaciju te osvajanje i zauzimanje novih područja. Stari

¹ *What is river cruise?*, <https://www.vikingrivercruises.com/what-is-river-cruise.html> (10.06.2024.)

Egipćani koristili su Nil za prijevoz robe i ljudi koristeći se čamcima na jedra i vesla (Slika 1).² Osim Egipćana, Grci i Rimljani također su koristili riječne sustave kao što su Tiber i Rajna za međunarodnu trgovinu i vojne ekspedicije. Specifičan dizajn čamaca omogućio je nesmetanu plovidbu u često nepredvidljivim strujama rijeka.

Slika 1. Izgled plovila u Egiptu

Izvor: <https://cdn.britannica.com/53/145253-050-D91E22CF/papyrus-Egyptian-boat-Nile-River.jpg?w=300> (05.06.2024.)

Koncept putovanja rijeka iz užitka i zabave po prvi puta se pojavljuje tokom 18. i 19. stoljeća, kada su europski aristokrati i bogato građanstvo tražili slobodnu aktivnost koja bi povezala harmoniju prirode s udobnošću luksuznog putovanja³. Uvođenjem parnih brodova početkom 19. stoljeća smatra se velikom prekretnicom u povećanju učinkovitosti i udobnosti putovanja rijekama. Jedan od najranijih primjera rekreativnog riječnog krstarenja bilo je na rijeci Temzi, gdje su brodovi počeli nuditi mnogobrojna slikovita putovanja. Slično tome, rijeke Dunav, Rajna i *Seine* postale su popularna odredišta za kratke izlete i dnevna putovanja. Prva riječna krstarenja bila su relativno kratka i ograničena na regije odnosno područja gdje su bogati putnici živjeli ili provodili odmor.

Industrijska revolucija uzrokovala je značajan napredak u tehnologiji prijevoza, što je imalo direktni utjecaj na kružna putovanja. Razvoj parnih brodova omogućilo je duža i pouzdanija riječna putovanja. Parobrodi s lopaticama (Slika 2), sa svojim jedinstvenim rotirajućim bočnim kotačima, postala su česta pojava na velikim rijekama poput Mississippi

² *Ancient Egyptian Life, Trade and transport*, <https://mfzsc-vic.libguides.com/c.php?g=719871&p=5129180> (05.06.2024.)

³ *Origin of River Cruises*, <https://www.vikingcruiseshongkong.com/en/river/cruise-history/> (05.06.2024.)

te Rajni⁴. U Sjedinjenim Američkim Državama rijeka Mississippi doživjela je procvat riječnih putovanja u 19. st. Parni brodovi sve su se više povezivali s razdobljem romanizma američkog juga radi njihovog raskošnog izgleda te veličanstvenosti. Književni klasici Marka Twain-a, poput „Života na Mississippi“ ovjekovječili su doba romantizma.

Slika 2. Parobrod s lopaticama

Izvor:

https://www.google.hr/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fsh.wikipedia.org%2Fwiki%2FParobrod_na_lopatice&psig=AOvVaw2J7gd4REFQgV6Z8NFTOI5n&ust=1718033198087000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBAQjRxqFwoTCOir98nqzoYDFQAAAAAdAAAAABAE (05.06.2024.)

Dva svjetska rata i Velika depresija uzrokovali su pad potražnje putovanja u slobodno vrijeme, uključujući i riječna kružna putovanja. Poslijeratni gospodarski procvat i pojava modernog turizma sredinom 20. stoljeća izazvali su preporod tržišta. Europske rijeke, poput Rajne i Dunava, imale su glavnu ulogu u tom oživljavanju. Tijekom 1970-tih i 1980-tih industrija riječnih kružnih putovanja počela se mijenjati te širiti⁵. Tvrtke poput *Viking Cruises*, osnovane 1997. godine imale su ključnu ulogu u popularizaciji riječnih kružnih putovanja⁶. Predstavljali su namjenski izgrađena plovila dizajnirana za pružanje udobnosti i užitka, a ne isključivo za masovni prijevoz. Moderni brodovi za kružna putovanja imali su mnogobrojne pogodnosti poput privatnih kabina, gurmanskih restorana te panoramskih salona.

⁴ Nunez-Medina J.: *The Industrial Revolution Pt.2: By Land and River*, <https://tnmuseum.org/junior-curators/posts/the-industrial-revolution-pt-2-by-land-and-river> (05.06.2024.)

⁵ Leppert J.: *How the Cruise Industry Has Evolved in 50 Years*, <https://www.travelagewest.com/Industry-Insight/Business-Features/How-the-Cruise-Industry-Has-Evolved-in-50-Years> (05.06.2024.)

⁶ *About Us*, <https://www.vikingcruises.com/about-us/history.html> (05.06.2024.)

Najveći značajan rast u pogledu popularnosti i raznolikosti riječnih kružnih putovanja ostvarena su kasnih godina 20-tog i početkom 21. stoljeća. Rastom popularnosti kružnih putovanja, omogućilo je širenje putovanja na ostale kontinente poput Azije, Afrike te Južne Amerike. Otvaranjem novih tržišta omogućila je ljubiteljima riječnih putovanja plovību rijekama poput *Mekong* u Južnoj Aziji, Nilom u Egiptu te Amazonom u Južnoj Americi. Praćenjem potreba tržišta te zadovoljavanjem zahtjeva korisnika, javlja se potreba za uvođenjem tematskih putovanja. Krstarenja su uključivala degustaciju hrane i vina, razgledavanje povijesnih i kulturnih atrakcija, te dodatna putovanja za avanturiste. Veće mogućnosti i raznolikosti kružnih putovanja ostvarile su veću zainteresiranost te popularnost, učinivši rijeke popularnim destinacijama za kružna putovanja.

Moderna kružna putovanja nastavljaju se razvijati razmjeno napretkom tehnologije, stavljajući sve veći naglasak na održivost. Suvremeni brodovi dolaze s vrhunskim navigacijskim sustavima, ekološki prihvatljivim motorima te sadržajima koji se mogu mjeriti s luksuznim hotelima⁷. Provođenjem održivih praksi poput smanjivanja otpada, povećanja energetske učinkovitosti te primjenjivanjem strategija održivog turizma smanjuje se ekološki otisak. Tržište kružnih putovanja suočio se sa značajnim preprekama uslijed pandemije COVID-19, koji je osim prouzročenih gubitaka ipak potaknuo napredak u pogledu zdravstvenih i sigurnosnih procedura. Poboljšani sanitarni protokoli, ograničeni broj putnika i ugradnja adekvatne medicinske tehnologije sada su normalna i standardna praksa u osiguravanju dobrobiti i sigurnosti putnika.

2.3. VRSTE I TIPOVI KRUŽNIH PUTOVANJA

Riječna kružna putovanja nude jedinstven spoj opuštanja, istraživanja te bogate kulturne raznolikosti, čineći ga idealnom opcijom za putnike, koji su u potrazi za nezaboravnim i jedinstvenim iskustvom odmora. S obzirom na motive putovanja te kategoriju kvalitete, tipove kružnih putovanja rijekama dijelimo na tematska (*themed river cruise*), avanturistička (*adventure river cruise*) te luksuzna (*luxury river cruise*).

⁷ Smith E.: *Eco-friendly River Cruises*, 14. siječanj 2014., <https://www.rivervoyages.com/news/eco-friendly-river-cruises/> (05.06.2024.)

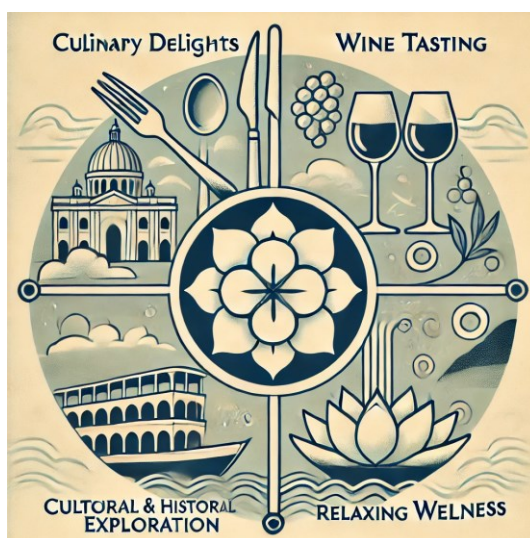
2.3.1. Tematska i luksuzna riječna putovanja

Tematska riječna kružna putovanja nude specijalizirana i impresivna iskustva prilagođena specifičnim interesima korisnika te ujedno omogućavaju putnicima bolje upoznavanje atraktivnih vodenih putova.

Najbolja provedba tematskog putovanja ostvariva je fokusiranjem na različita tematska područja poput: kulinarskih užitaka, degustacija vina, boljeg upoznavanja kulturnih i povijesnih odredišta te opuštajućeg užitka u wellnesu (Slika 3). Primjerice, kompanija *American Cruise Lines* nudi tematska krstarenja koji promiču glazbu, povijest, umjetnost, književnost te mnogobrojne prirodne ljepote regija kojima krstare⁸. Glavna tematska putovanja na području Europe nude kompanije *AmaWaterways*, *Avaion Waterways*, *Scenic*, *Tauck* te mnogi drugi⁹. Rijeka *Rhône* smatra se odličnim primjerom tematskog riječnog krstarenja u Europi, stavljajući glavni fokus na vinsku tematiku koja ujedno uključuje posjete lokalnim poznatim vinogradima te degustacije vina s lokalnim *sommerlierima*.

Spajanjem privlačnosti riječnog putovanja s atraktivnim motivima putovanja te organiziranim izletima pod vodstvom vodiča, pruža korisnicima jedinstveno i impresivno iskustvo stvaranja trajnih sjećanja koja će ostati i nakon završetka putovanja.

Slika 3. Različita tematska područja u riječnim kružnim putovanjima

Izvor: <https://www.groupsbybeyond.com.au/our-destinations/croatia/themed-cruises/food-and-wine/>

(20.08.2024.)

⁸ Theme Cruises, <https://www.americancruiselines.com/cruises/themed-cruises> (06.06.2024.)

⁹ Special Interest Themed Cruise, <https://www.premierrivercruises.com/themed-river-cruises/> (06.06.2024.)

Luksuzna riječna krstarenja smatraju se savršenim primjerima spajanja elegancije i užitka, koji pružaju sofisticirano putovanje, spajanjem udobnosti, kulture i prirodnih ljepota¹⁰.

Brodovi za luksuzna riječna putovanja raskošnog su izgleda, sadržavajući apartmane s panoramskim pogledom te ujedno pružajući najbolji oblik smještaja sa vrhunskim obrocima i personaliziranom njegom koja zadovoljava potrebama i zahtjevima gostiju. Svakog dana gostima se pruža mogućnost odabira posebnih obilazaka poput privatnih razgledavanja povijesnih mjesta, ekskluzivnih kulturnih događaja te osobnih degustacija vina u obližnjim vinogradima.

Luksuzna riječna kružna putovanja nude jedinstvenu priliku istraživanja i upoznavanja povijesnih rijeka poput Dunava, Rajne i *Seine*, osiguravajući nezaboravno putovanje. Najbolji primjeri kompanija koji nude luksuzna riječna putovanja su *Scenic Luxury Cruises & Tours*, *Riverside Luxury Cruises* te *Crystal Cruises*¹¹.

2.3.2. Avanturistička riječna kružna putovanja

Avanturistička riječna kružna putovanja dinamičan su i izazovan način istraživanja najnedostupnijih i najegzotičnijih lokacija na svijetu, pružajući jedinstveno iskustvo koje spaja avanture s udobnosti riječnog putovanja.

Porast popularnosti avanturističkog riječnog krstarenja ostvaren je među ljubiteljima adrenalina i prirode, koji im omogućuje dinamičan program, bitno drugačiji u odnosu na standardno razgledavanje. Najbitniji faktor u provođenju avanturističkog riječnog putovanja smatraju se rekreacijske aktivnosti poput planinarenja, jahanja te vožnje kajacom.

Lokacije poput Amazone, *Mekong-a* te Dunava smatraju se idealnim područjima za ostvarivanje aktivnog doživljaja odmora, pružajući idealni spoj opuštanja i avanture¹². Uvođenjem personaliziranih aktivnosti vođenih od strane vodića, avanturistička riječna krstarenja osiguravaju inovativne i zanimljive izazove, čineći ih idealnim rješenjima za putnike željne istraživanja.

¹⁰ *Unique Luxury River Cruises In Europe*, <https://riverside-cruises.com/en/> (07.06.2024.)

¹¹ Traveler E.: *The Best Luxury River Cruise*, 18. siječanj 2023., <https://elitetraveler.com/travel/luxury-cruises/best-luxury-river-cruises> (07.06.2024.)

¹² *River Cruise – Travel made your way*, <https://www.adventure-life.com/experience/river-cruises> (06.06.2024.)

2.4. ELEMENTI KRUŽNIH PUTOVANJA U RIJEČNOM PROMETU

U ovom dijelu elaboriraju se osnovne značajke elemenata kružnih putovanja koji se odnose na riječne luke za kružna putovanja, kompanije odnosno putničke brodare, linije – pravce kružnih putovanja te putnike na kružnim putovanjima.

2.4.1. Riječne luke

Luke su ključne komponente riječnih kružnih putovanja, djelujući kao logistička središta te značajne točke interesa koje oblikuju cjelokupno putovanje. Prema vrsti luke se mogu dijeliti na polazišne/odredišne te tranzitne luke¹³.

Polazišne luke služe kao primarne točke ukrcaja za riječna kružna putovanja. Smještene su u većim gradovima ili značajnijim turističkim središtima, odabranih zbog lake pristupačnosti te potencijalnih mogućih sadržaja. Luke su opremljene sofisticiranom infrastrukturom radi učinkovitijeg prihvata većeg broja putnika. Primjer popularne polazišne riječne luke smatra se Amsterdam koji turistima pruža mogućnost istraživanja poznatih kanala te svjetski poznatih muzeja.

Odredišna luka označava završetak kružnog putovanja, često smještena u gradovima koji pružaju prikladan završetak putovanja. Budimpešta, ključna odredišna luka krstarenja Dunavom, nudi spoj povijesne i moderne kulture, omogućavajući putnicima upoznavanje jedinstvene kulturne baštine grada.

Tranzitne luke u riječnim krstarenjima služe kao privremena stajališta brodova, omogućavajući putnicima bolje upoznavanje lokalnog područja. Obično su smještene u mjestima ili gradovima bogatih kulturnih i povijesnih atrakcija, primjerice povijesnim znamenitostima, muzejima, lokalnih tržnicama te predivnih obližnjim krajolicima.

Značaj luke je predodređen raznim čimbenicima među kojima su najbitniji: pristupačnost i praktičnost, kulturni i povijesni značaj, ekonomski učinak, operativna učinkovitost te sigurnost¹⁴.

¹³ Dr. Pallis A., Dr. Rodrigue J.P., Dr. Notteboom T.: *Cruise Ports*, <https://porteconomicsmanagement.org/pemp/contents/part8/cruises-ports/> (10.06.2024.)

¹⁴ Santos M., Radicchi E., Zagnoli P.: *Port's Role as a Determinant of Cruise Destination Socio-Economic Sustainability*, 21.kolovoz 2019., <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/17/4542> (06.06.2024.)

U pogledu pristupačnosti i praktičnosti, glavne polazne luke, često su smještene u užurbanim urbanim središtima ili u njihovoj blizini te omogućuju jednostavan pristup međunarodnim putnicima. Luke su dobro opremljene potrebnom infrastrukturom za učinkovito rukovanje velikim količinama putnika, osiguravajući besprijekoran proces ukrcaja i iskrcaja.

Drugi bitan čimbenik je kulturni i povijesni značaj u kojem su određene luke pažljivo odabrane na temelju njihovog kulturnog, povijesnog te slikovitog značaja. Luke pružaju putnicima priliku istraživanja lokalnih znamenitosti i tradicije čime se poboljšava cjelokupno iskustvo krstarenja.

Štoviše u pogledu ekonomskog učinka, luke igraju ključnu ulogu u jačanju lokalnog gospodarstva, na način da putnici svojim trošenjem daju korist zajednici.

Operativna učinkovitost još je jedan od bitnijih čimbenika u pogledu luka. Luke opremljene naprednim uređajima zadovoljavaju operativne potrebe riječnih brodova za krstarenje, to uključuje punjenje gorivom, upravljanje otpadom te održavanje¹⁵. Takve učinkovite luke osiguravaju neometano odvijanje krstarenja.

Na kraju, sigurnost i zaštita putnika i članova posade su od najveće važnosti. Dobro održavane luke, opremljene odgovarajućim sigurnosnim mjerama, stvaraju sigurno okruženje za nesmetani ukrcaj i iskrcaj, ulijevajući povjerenje putnicima i osiguravaju njihovu sigurnost i dobrobit tijekom cijelog krstarenja.

2.4.2. Brodari i linije kružnih putovanja

Navedeno poglavlje govori općenito o brodarima unutar industrije riječnih kružnih putovanja, njihovim ulogama, specifikacijama i konkretno aktualnim primjerima koji se nalaze na tržištu.

Ujedno su objašnjene i prikazane linije odnosno pravci koji obavljaju kružna putovanja. Posebno su obrađeni pojmovi poput plovnog puta, njegovih karakteristika te bitnih značajki koji obuhvaćaju strukturu unutarnjih plovnih puteva.

¹⁵ *Port Assessments Are Essential For Ensuring Safe And Efficient Operations*, 30. kolovoz 2023., <https://columbia-cs.com/port-assessments-are-essential-for-ensuring-safe-and-efficient-operations/> (06.06.2024.)

2.4.2.1. Linije- pravci

Linije-pravci kružnih putovanja su specifični prijevozni itinerari unutar atraktivnih turističkih regija i turističkih destinacija. Visoka zastupljenost linija-pravaca omogućava putnicima bolje upoznavanje lokalnog područja te bolju diverzifikaciju. Na temelju prikazane slike (Slika 4) pokazana je zastupljenost rijeka koja obavlja riječna kružna putovanja.

Slika 4. Zastupljenost riječnih kružnih putovanja na rijekama u svijetu

Izvor: <https://www.rivercruiseinformation.com/> (21.08.2024.)

Plovni put je pojas na unutarnjim vodama određene dubine, širine i propisanih gabarita koji je uređen, obilježen i otvoren za sigurnu plovidbu¹⁶. Obuhvaćaju rijeke, kanale, jezera te druge plovne vodene površine unutar kontinentalnih regija, čineći bitnu komponentu globalne prometne mreže.

Definiran je plovnim koritom, radijusom zavoja te niskom ili visokom razinom vodostaja. Niska razina vodostaja određuje se statističkim proračunom trajnosti vodostaja iz 25 godišnjeg razdoblja opažanja, a odgovara vodostaju 95%-tne trajnosti, dok visoka razina vodostaja odgovara vodostaju 1%-tne trajnosti¹⁷.

¹⁶ Plovni putovi, <https://mmpi.gov.hr/more-86/unutarnja-plovidba-rijecni-promet/plovni-putovi/8646> (09.06.2024.)

¹⁷ Ibidem

Unutarnji plovni putevi definirani su s nekoliko ključnih značajki koji obuhvaćaju strukturu plovnih putova, mogućnost plovidbe te regulatorne okvire¹⁸. Navedene značajke olakšavaju u razlikovanju unutarnjih plovnih putova od drugih vrsta vodenih površina te njihovu upotrebu i upravljanje.

Dubina i širina plovnog puta bitna je za određivanje njegove sposobnosti plovidbe. Na nju mogu utjecati geološki procesi, sedimentacija te ljudski faktor. Uz dubinu i širinu, bitno je promatranje i bilježenje sezonskih varijacija, što podrazumijeva kišne sezone, te vremenska razdoblja suše.

Ekološke karakteristike plovnih putova nude bogatu bioraznolikost flore i faune, pružajući stanište brojnim životinjskim i biljnim vrstama. Unutarnji plovni putovi pružaju brojne mogućnosti ekosustava poput pročišćivanja vode te kruženje hranjivih tvari. Močvare povezane s unutarnjim plovnim putovima djeluju kao prirodan filter, poboljšavajući kvalitetu vode te eliminiranje zagađivača.

Prisutnost infrastrukture kao što su ustave, brane i kanali dizajnirani su za olakšanu plovidbu, dok na pojedinim područjima mogu se nalaziti prirodne ili umjetno stvorene prepreke, poput mostova te potopljenih struktura koje mogu utjecati na sposobnost same plovidbe. Takve vrste prepreka često zahtijevaju primjenjivanje inženjerskih rješenja. Učinkovito upravljanje unutarnjim plovnim putovima bitan je element te uključuje praćenje i kontrolu onečišćenja iz industrijskih, poljoprivrednih i urbanih izvora.

Nacionalni i međunarodni zakoni i propisi definiraju i uređuju korištenje, upravljanje i zaštitu unutarnjih plovnih putova. Takve zakonske regulative često određuju što čini unutarnji plovni put i standarde za njegovo održavanje i rad. Vlasništvo i nadležnost podrazumijeva subjekte odgovorne za upravljanje i održavanje plovnih putova, poput vladinih agencija, privatnih organizacija i lokalnih zajednica.

¹⁸ Marsh C. M., Davies E. A. J.: *Canals and inland waterways*, 09.svibanj 2024., <https://www.britannica.com/technology/canal-waterway/The-Suez-Canal> (10.06.2024.)

2.4.2.2. Brodari/kompanije

Brodarske kompanije za kružna putovanja su specijalizirane kompanije koje upravljaju i organiziraju putničke brodove namijenjene rekreativnom putovanju¹⁹. Ujedno su kompanije odgovorne za dizajn, izgradnju te rad kruzerskih brodova, nudeći korisnicima razne itinerare. Zadaća brodarskih kompanije nije striktno prijevoz putnike nego i pružanje raznolikih sadržaja te aktivnosti na brodu poput hrane, zabava te izleta.

Pažljivim kordiniranjem i planiranjem ruta, osigurava se besprijekorno iskustvo putovanja od ukrcajne do iskrcajne luke. Upravljanje logistikom krstarenja uključuje koordinaciju s lukama te poštivanje sigurnosnih protoka. Brodarske kompanije za kružna putovanja igraju ključnu ulogu u oblikovanju globalne industrije kružnih putovanja i unaprijeđenju cjelokupnog iskustva putovanja za putnike.

Najpoznatije kompanije za riječna kružna putovanja smatraju se *Viking River Cruises*, *AmaWaterways*, *Avalon Waterways* te *Scenic Luxury Cruises & Tours*²⁰.

Kompanija *Viking River Cruises* jedna je od najprepoznatljivijih imena u industriji riječnih kružnih putovanja, poznatih po svojim opsežnim flotama i sveobuhvatnim itinerarima. Osnovana 1997. godine, kompanije *Viking* postepeno je širila područja plovidbe na rijeke poput Dunava, Rajne te Mekong²¹. Brodovi kompanije dizajnirani su s modernim sadržajima i skandinavskim estetskih značajkama, pružajući visoki nivo udobnosti i stila.

Druga kompanija po redu je *AmaWaterways*, osnovana 2002. godine te je jedna od vodećih kompanija u industriji kružnih putovanja, poznata po svojim visokim razinama luksuza te personaliziranim uslugama. Kompanija upravlja flotom inovativnih i elegantnih plovila na rijekama širom Europe, Azije te Afrike. Jedna od najznačajnijih karakteristika *AmaWaterways* je stavljanje naglaska na programe wellnesa.

Kompanija *Avalon Waterways*, dio brenda Globus, poznat je po svom inovativnom dizajnu brodova i fokusiranju na pružanje prostranog i luksuznog iskustva. Osnovan 2004. godine, *Avalon* upravlja plovilima na ključnim europskim rijekama i nudi jedinstvene itinerare koji uključuju kako popularne destinacije tako i manje poznate dragulje²². *Avalonov*

¹⁹ Pirola C.; *The Ultimate List of Cruise Lines: A Roundup of Different Cruise Lines By Category*, 05. veljača 2024., <https://www.cruise critic.com/articles/the-cruise-lines-list-a-roundup-of-different-cruise-lines> (21.08.2024.)

²⁰ *River Cruise Companies & Vessel*, <https://rivercruiseadvisor.com/cruise-companies/> (21.08.2024.)

²¹ About Us, <https://www.vikingcruises.com/about-us/history.html> (21.08.2024.)

²² *Avalon Waterways Cruises*, <https://www.cruise critic.com/find-a-cruise/cruise-line-avalon-waterways> (20.08.2024.)

angažman na udobnosti i inovaciji donio mu je reputaciju za pružanje visokokvalitetnih iskustava riječnog krstarenja.

2.4.3. Brodovi

Brodovi za riječna kružna putovanja nude jedinstven i intiman način istraživanja i upoznavanja najljepših i povijesno najznačajnijih vodenih područja diljem svijeta. Projektirani su za plovidbu uskim kanalima, plitkim vodama te prolascima ispod niskih mostova, što im pruža neusporediv pristup odredištima do kojih veći oceanski brodovi ne mogu pristupiti.

Klasifikaciju brodova za riječna kružna putovanja moguće je podijeliti prema veličini, kapacitetu, namjeni te području plovidbe, a konkretni primjeri brodova podrazumijevaju *longships*, *paddlewheel cruiser's* te ekspedicijske brodove (*expedition vessel*).

2.4.3.1. Longships

Longship's jedan je od tipova riječnih brodova za kružna putovanja koji su imali veliki utjecaj na cjelokupnu industriju riječnih krstarenja, spajajući bogatu tradiciju povijesnih riječnih putovanja s vrhunskim dizajnom, udobnošću te velikom razinom luksuza.

Današnji dizajn brodova nadahnut je tradicionalnim Vikinškim brodovima iz srednjeg vijeka. Plovila su bila poznata i jedinstvena po svojoj brzini, okretnosti i sposobnosti plovidbe otvorenim morem te plitkim rijeka i kanalima. Moderni dizajn zadržao je brod *Viking Longship*-a koji se smatra zaštitnim znakom riječnih krstarenja, povezanih s *Viking River Cruises*, jednim od najpoznatijih i najistaknutijih kompanija za riječna krstarenja u svijetu. U pogledu dizajna zadržali su pojedine karakteristike originalnih brodova te su opremljeni najnovijom tehnologijom i modernom opremom.

Brodovi iz grupacije *Viking Longships* impresivnih su dimenzija, te imaju duljinu od približno 135 metara (443 stopa), što ih čine idealnim za plovidbu rijekama²³. Širina brodova iznosi oko 11,45 metara (37,5 stopa) pružajući dovoljan prostor za raznolike aktivnosti te održavanja stabilnosti tokom plovidbe²⁴. Gaz je jedna od značajnijih dimenzija broda, koji u

²³ *Viking Longship Series, Viking River Cruises*, 11. srpanj 2012., <https://www.ship-technology.com/projects/viking-longship-river-cruise-us/?cf-view> (07.06.2024.)

²⁴ Ibidem

ovom slučaju iznosi približno 1,5 metara (5 stopa) što mu omogućava nesmetanu plovidbu kroz područja niskih vodostaja rijeka, osiguravajući nesmetano putovanje čak i u izazovnijim područjima²⁵.

Trup broda izgrađen je od čelika što mu omogućuje izdržljivost i dulji vijek trajanja, kao i povećanje sigurnosti tijekom plovidbe kroz različite vanjske uvjete²⁶. U odnosu na trup koji je od čelika, nadgrađe broda je građeno od laganih materijala poput aluminija ili stakloplastike radi povećanja učinkovitosti goriva i održavanja stabilnosti. Kabine putnika smještene su na tri palube, te uz kabine moguće je pronaći blagovaonice te sadržaje za zabavu i rekreaciju. Pažljivom konstrukcijom i dizajnom palube omogućilo je putnicima postizanje veće doze udobnosti i praktičnosti tijekom trajanja putovanja.

U pogledu tehnologije i održivosti brodovi kompanije *Longships* opremljeni su hibridnim motorima, solarnim panelima te energetske učinkovitim sustavima. Hibridni motori posebno su konstruirani radi smanjenja količina vibracije i emisija plinova, rezultirajući mirnijim i tišim putovanjima te smanjenim utjecajem na okoliš. Inovativna ideja na koju se stavlja sve veći fokus su solarni paneli, čija je svrha nadopunjavanje energetske potrebe te korištenja kao dodatnog izvora energije. Ovi brodovi koriste napredne sustave za obrađivanje vode te energetske učinkovite sustave kako bi sačuvali resurse i smanjili svoj ekološki otisak.

2.4.3.2. *Paddlewheel cruiser's*

Paddlewheel cruiser's su tipovi riječnih kruzera koji se najčešće upotrebljavaju na području Sjeverne Amerike, predstavljaju jedinstveni i zadivljujući dio riječnog krstarenja, nudeći putnicima jedinstveno putovanje kroz najpoznatije plovne putove svijeta.

Bogata povijest ovog tipa broda seže još u 19. stoljeću²⁷. Smatraju se među prvim motornim plovilima koji su plovili unutarnjim plovnim putevima, unaprjeđujući riječni transport i trgovinu. Povijesna i kulturna slika *Paddlewheel cruises* koji plove rijekom Mississippi duboko je ostala zabilježena u američkoj povijesti, simbolizirajući razdoblje istraživanja te ekonomske ekspanzije. Dizajn broda, smatrao se jedinstvenim tehnološkim

²⁵ Ibidem

²⁶ Sethi S.: *What Materials Are Used For Building Ships?*, 13. lipanj 2019., <https://www.marineinsight.com/guidelines/what-materials-are-used-for-building-ships/> (07.06.2024.)

²⁷ Barris T.: *Steamboats and Paddle Wheelers*, 04. ožujak 2015., <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/steamboats-and-paddle-wheelers> (08.06.2024.)

postignućem svojeg vremena koji je osim svoje funkcionalnosti nudio određenu dozu elegancije u pogledu unutarnjeg interijera koji su stvarali osjećaj luksuza.

Dimenzije *Paddlewheel cruisers* u riječnim krstarenjima značajno ovise o području plovidbe te njihovoj namjeni. Prepoznatljivi su po svom dizajnu i povijesnim značajem te pokazuju različite vrste dimenzija s obzirom na veličinu broda, prilagođene njihovim specifičnim operativnim potrebama. U pogledu duljine, brodovi se mogu podijeliti na male, srednje i velike kruzere. Mali kruzери su približno 45-60 metara (150-200 stopa), nudeći kompaktan, ali funkcionalan dizajn prikladan za kraća putovanja i uže plovne putove²⁸. Nadalje, srednji kruzери imaju duljinu koja varira od 60-90 metara (200-300 stopa), pružajući povećani kapacitet i pogodnosti za dulja putovanja²⁹. Najveći kruzери, dizajnirani su za maksimalni kapacitet putnika i najduže moguće trajanja putovanja, te dostižu duljinu preko 120 metara (400 stopa)³⁰. Širina kao i duljina podjednako varira u pogledu veličine kruzera. Mali i srednji kruzери općenito imaju širinu od 9-15 metara (30-50 stopa), što im omogućava plovidbu različitim uvjetima rijeka uz održavanje stabilnosti³¹. Veći kruzери dizajnirani su za šire rijeke i veći protok putnika, te imaju širinu do 18 metara (60 stopa)³². Visina je još jedna bitna dimenzija broda, koja utječe na njihovu sposobnost prolaska ispod mostova i drugih građevina. *Paddlewheel cruisers* često imaju više paluba, što doprinosi njihovoj ukupnoj visini. Gaz kruzera obično iznosi 1,8 – 3,6 metara (6-12 stopa) te je njegov iznos izrazito bitan radi plovidbe unutarnjim vodenim putovima različitih dubina te uvjeta riječnog okoliša, osiguravajući siguran prolaz čak i u plićim područjima³³.

Nadgrađe kruzera izgrađeno je od pažljivo odabrane kombinacije materijala, od kojih je svaki odabran zbog svojih specifičnih svojstava kako bi se osigurala funkcionalna učinkovitost i estetski izgled. Uglavnom se upotrebljava čelik zbog svog visokog omjera čvrstoće i težine te iznimne izdržljivosti, koji je ključan za održavanje strukturnog integriteta potrebnog za podupiranje višestrukih paluba i znatnih opterećenja s kojima se pojavljuju tijekom plovidbe. Drugi najčešći zastupljeniji materijal je aluminij, koji se primjenjuje za određene komponente nadgrađa zbog svoje male težine i otpornosti na koroziju, što doprinosi smanjenju ukupne težine plovila i povećanju njegovog vijeka trajanja. Nadalje, stakloplastika i drugi kompozitni materijali često se koriste za nestrukturne elemente, radi

²⁸ *American Independence*, <https://smallshipadventurecruises.com/ships/american-independence/> (08.06.2024.)

²⁹ *American Glory*, <https://smallshipadventurecruises.com/ships/american-glory/> (08.06.2024.)

³⁰ *American Queen*, <https://smallshipadventurecruises.com/ships/american-queen/> (08.06.2024.)

³¹ *Ibidem*

³² *Ibidem*

³³ *Lake George Steamboat Company*, <https://lakegeorgesteamboat.com/about-us-2/> (08.06.2024.)

svojih izolacijskih svojstava te minimalnih zahtjeva za održavanje. Strateškim korištenjem različitih vrsta materijala za izgradnju nadgrađa, poboljšava se njegova izdržljivost te estetski izgled, čime se ispunjavaju funkcionalni zahtjevi i poboljšava cjelokupno iskustvo putnika.

Jedna od značajki koja definira *Paddlewheel cruiser's* je jedinstveni pogonski sustav. Za razliku od modernih riječnih brodova koji koriste brodski vijak, ovaj tip kruzera pokreću veliki kotači s lopaticama koje djeluju na vodu, stvarajući ritmično i umirujuće kretanje. Upotrebom jedinstvene metode pogona ne doprinosi samo ugođaju cjelokupnog putovanja, već se i omogućava jednostavnija plovidba plitkim vodama i uskim prolazima.

Atmosfera na kruzera razlikuje se od bilo koje druge vrste riječnog krstarenja. Zvukovi nastali prilikom rada kotača te sporiji ritam stvara spokojnu i ugodnu atmosferu putovanja. Putnici se mogu opustiti na palubi te uživajući u panoramskom pogledu na krajolik.

2.4.3.3. Ekspedicijski brodovi

Ekspedicijski brodovi u riječnim krstarenjima predstavljaju jedinstveni dio unutar industrije riječnih kružnih putovanja, osmišljen s ciljem dobivanja i stjecanja impresivnih te edukativnih iskustava u nekim od najudaljenijih i ekološki najrazličitijih plovnih putova svijeta³⁴. Najviše pozornosti privlače putnicima željnih avantura i stjecanja znanja, što ih čine popularnim izborom za zahtjevnije putnike.

Povijest ekspedicijskih brodova u riječnim krstarenjima zastupljena je stoljećima, te se postepeno razvijala tijekom godina radi zadovoljavanja potreba i želja avanturistički putnika. Podrijetlo riječnih ekspedicija može se promatrati od ranijih civilizacija koji su koristili rijeke za istraživanja, trgovinu te prijevoz. Drevni Egipćani plovili su Nilom, dok su domorodački narodi Južne Amerike istraživali ogromnu mrežu rijeke Amazone koristeći jednostavne kanue. Prva putovanja postavila su temelje za buduća istraživanja rijeka pokazujući ključnu ulogu koju rijeke igraju u pristupu udaljenih i često nedostupnih regija te naseljavanju ljudi. Moderna era ekspedicijskog riječnog krstarenja počela se formirati sredinom 20. stoljeća, s razvojem specijaliziranih plovila dizajniranih za udobnost te

³⁴ Tyroler J.: *What is Expedition Cruising? – Ultimate Guide With Planning Tips*, <https://www.secretatlas.com/explorers-club/travel-tips/a-guide-to-expedition-cruising/> (11.06.2024.)

istraživanje³⁵. Napredak u brodogradnji i navigacijskoj tehnologiji omogućio je stvaranje manjih brodova, specijaliziranih za pristup uskim i plitkim vodenim putovima.

Duljina ovog tipa broda obično iznosi između 34-183 metara (110-600 stopa), što im omogućava pristup različitim riječnim područjima uz zadržavanje sposobnosti manevriranja³⁶. U pogledu širine, ona iznosi između 12-15 metara (40-50 stopa), što im omogućava prolaz kroz uže kanale³⁷. Ekspedicijski brodovi za riječna krstarenja pomno su konstruirani korištenjem različitih materijala kako bi se osigurala optimalna izdržljivost, sigurnost i udobnost putnika. Trup, kao bitna komponenta plovila, obično izgrađena je od čelika ili aluminija, dok nadgrađe od laganih materijala kao što su aluminij ili kompozitni materijali kako bi se smanjila ukupna težina plovila, čime se poboljšava učinkovitost goriva i stabilnost.

Ekspedicijski brodovi opremljeni su različitim vrstama motora, od kojih je svaki odabran na temelju dizajna broda i predviđenog radnog okruženja. Dizelski motori se obično koriste zbog svoje praktičnosti, učinkovitosti goriva i prikladnosti za putovanja na velike udaljenosti. Motori mogu raditi na različite vrste dizelskog goriva, uključujući brodski dizel i biodizel, što ih čini pouzdanim. Suvremeni napredak doveo je do usvajanja hibridnih-električnih motora na nekim ekspedicijskim plovilima, kombinirajući dizelske generatore s električnim motorima radi povećanja učinkovitosti te smanjivanja negativnog utjecaja na okoliš.

2.4.4. Putnici

Putnici se smatraju jednim od bitnijih elemenata kružnih putovanja u riječnom prometu. Prema Pomorskom zakoniku putnikom se smatra svaka osoba na pomorskom objektu, osim djece ispod jedne godine života te osoba zaposlenih na brodu u bilo koju svojstvu³⁸.

Prometni tokovi putnika ujedno su bitan aspekt, koji podrazumijeva tokove ljudi i prtljage koji iz različitih potreba i motiva, u različitom opsegu i teritorijalnom djelokrugu

³⁵ Boyd E., *A Sense of Adventure – the Original Expedition Cruise Vessels*, 05.10.2023., <https://cruiseshipinteriors-europe.com/a-sense-of-adventure-the-original-expedition-cruise-vessels/> (08.06.2024.)

³⁶ *Length Of A Cruise Ship for River, Ocean Cruising*, <https://usarivercruises.com/blog/length-of-a-cruise-ship-for-river-ocean-cruising/> (08.06.2024.)

³⁷ Ibidem

³⁸ *Pomorski zakonik*, <https://www.zakon.hr/z/310/Pomorski-zakonik> (11.06.2024.)

prometuju na pojedinim prometnim pravcima odnosno linijama, kojima se nudi odgovarajuća prijevozna usluga te dodatne usluge u službi putnika³⁹.

Analiza strukture putnika na kružnim putovanjima od ključne je važnosti za razumijevanje dinamike putničkog tržišta te prilagođavanje ponude specifičnih potrebama različitih skupina putnika. Kriteriji analize obuhvaćaju dobnu starost, nacionalnost i potrošačku moć (sposobnost) - odnosno potrošačku strukturu⁴⁰. Različiti kriteriji pružaju uvid u aspekte ponašanja i preferencija putnika, omogućujući operaterima kružnih putovanja mogućnost optimizacije usluga te provođenje marketinga strategija.

Dobna starost je jedan od osnovnih demografskih kriterija koji utječe na ponašanje i preferencije putnika⁴¹. Različite dobne skupine imaju specifične potrebe i očekivanja kada je riječ o putovanjima. Primjerice, mlađe osobe, posebno *millennials* i pripadnici Generacije Z, često traže avanturu, zabavu i jedinstvena iskustva. Mlađa populacija preferira aktivne oblike putovanja, kulturne i sportske aktivnosti, kao i digitalne pogodnosti tijekom putovanja. Sredovječne osobe, uključujući pripadnike Generacije X, često putuju radi opuštanja, obiteljskih odmora i kulturnih aktivnosti. Srednja populacija cijeni udobnost, kvalitetu usluge i raznolike aktivnosti koje mogu zadovoljiti interese svih članova obitelji. Starije osobe, uključujući *baby boomere* i starije generacije, obično preferiraju putovanja koja su udobna, sigurna i dobro organizirana, tražeći edukativne i kulturne sadržaje, kao i medicinske i wellness usluge. Razumijevanje dobnih preferencija ključno je za kreiranje ponuda koje će zadovoljiti specifične potrebe svake dobne skupine.

Nacionalnost putnika značajno utječe na njihove kulturne preferencije, jezične potrebe i očekivanja u vezi s uslugom. Putnici iz različitih dijelova svijeta donose sa sobom različite kulturne norme i preferencije koje oblikuju njihova očekivanja od kružnih putovanja⁴². Na primjer, putnici iz Sjedinjenih Američkih Država mogu imati visoka očekivanja u pogledu razine usluge, zabave i udobnosti, dok europski putnici mogu biti više fokusirani na kulturne i povijesne aspekte putovanja. Azijski putnici, s druge strane, mogu tražiti specifične prehrambene opcije, uključujući azijsku kuhinju i prilagođene zabavne programe koji odražavaju njihove kulturne interese. Jezična dostupnost usluga i informacija također je ključna, pružanje materijala na jeziku putnika može značajno poboljšati njihovo iskustvo.

³⁹ Predavanja iz kolegija Prometni tokovi putnika na sustavu za e-učenje Merlin

⁴⁰ Ibidem

⁴¹ Truyols M.: *Travel Trends By Age Demographic: Age as the Key Factor in Tourism*, 02. listopada 2020., <https://mize.tech/blog/travel-trends-by-age-demographic-age-as-the-key-factor-in-tourism/> (12.06.2024.)

⁴² Kowollik C., Jonas W.: *On-Board Cultures of Cruise Ships and Cruise Product Development*, https://www.researchgate.net/publication/301573640_On-Board_Cultures_of_Cruise_Ships_and_Cruise_Product_Development (13.06.2024.)

Razumijevanje nacionalnih specifičnosti omogućava kružnim putovanjima da prilagode svoje usluge, uključujući gastronomsku ponudu, jezične usluge i kulturne aktivnosti, kako bi zadovoljili različite skupine putnika i povećali njihovo zadovoljstvo.

Potrošačka moć, odnosno sposobnost putnika da troše, ključan je kriterij za analizu tržišta kružnih putovanja⁴³. Putnici s višom potrošačkom moći imaju veća očekivanja u vezi s luksuzom, kvalitetom usluge i ekskluzivnošću ponude. Putnici s većim budžetom često traže *premium* kabine, *fine dining* iskustva, privatne izlete i personalizirane usluge. Srednja klasa putnika traži najbolju vrijednost za novac, balansirajući između cijene i kvalitete. Generalno preferiraju pristupačne, ali kvalitetne usluge i sadržaje. Posebne ponude, popusti i paketi koji uključuju razne pogodnosti često su atraktivni za srednju klasu. Putnici s nižom potrošačkom moći orijentirani su na ekonomične opcije i traže najpristupačnije ponude. Osjetljiviji su na cijene i često traže osnovne usluge i sadržaje bez dodatnog luksuza. Analiza potrošačke moći omogućava operaterima kružnih putovanja da segmentiraju tržište i kreiraju prilagođene ponude koje će zadovoljiti specifične potrebe i očekivanja svake skupine, optimizirajući tako profitabilnost i zadovoljstvo putnika.

Kriteriji analize strukture putnika na kružnim putovanjima, dobna starost, nacionalnost i potrošačka moć, pružaju sveobuhvatan uvid u različite aspekte ponašanja i preferencija putnika. Razumijevanje ovih kriterija ključno je za dizajn i pružanje usluga koje će zadovoljiti specifične potrebe različitih demografskih skupina. Kroz analizu navedenih elemenata, operateri mogu prilagoditi svoje usluge, marketinške strategije i ukupno iskustvo putovanja, čime povećavaju zadovoljstvo putnika i ostvaruju poslovni uspjeh.

2.5. ČIMBENICI FORMIRANJA KRUŽNIH PUTOVANJA U RIJEČNOM PROMETU

U ovom dijelu definiraju se i analiziraju čimbenici koji utječu na formiranje kružnih putovanja u riječnom prometu. Najznačajniji su ekološki, društveni te ekonomski koji igraju ključnu ulogu u osiguravanju sigurnog, ugodnog te održivog putovanja koje zadovoljava potrebe putnika, dok istovremeno minimizira negativan utjecaj na okoliš.

⁴³ Valta M., Vianelli D., *Is the Tourism Destination a Core Attribute in the Choice of Cruise Consumers?*, https://www.researchgate.net/publication/328030831_Is_the_Tourism_Destination_a_Core_Attribute_in_the_Choice_of_Cruise_Consumers (13.06.2024.)

2.5.1. Ekološki čimbenici

Održiva kružna putovanja u riječnom prometu zahtijevaju pažljivo razmatranje i djelovanje radi postizanja ravnoteže između uspješnih putovanja te smanjenog utjecaja na okoliš. Ključna zadaća ekoloških čimbenika na važnim unutarnjim plovnim putovima podrazumijeva očuvanje riječnih ekosustava, smanjenje zagađenja te promicanje održivih praksi.

Temeljem značajnih ekoloških načela, nastoji se postići što veći stupanj održivosti kružnih putovanja u riječnom prometu.

Značajnija ekološka načela smatraju se⁴⁴:

- improviziranje monitoringa,
- štednja energije,
- štednja vode,
- ograničavanje proizvodnje otpada.

Postavljanje sustava praćenja i sustava za preventivno održavanje postiže se bolja učinkovitost resursa i održivosti na kružnim putovanjima u riječnom prometu. Cilj je omogućiti kompaniji uspostavljanje osnovnih vrijednosnih podataka za korištenje vode, energije, proizvodnje otpada, te ujedno postavljanje ciljeva za dugotrajna poboljšanja. Adekvatno i kvalitetno praćenje uključuje redovito prikupljanje i analizu ključnih podataka, krećući s početnim mjerenjima koja će se koristiti kao osnova za usporedbu s budućim podacima. Postojanje dokumentacija i zapisnika često se koristi kao glavni izvor podataka. Vrste podataka mogu biti automatizirane i komunicirane između brodova i glavnog ureda kompanije pomoću specijaliziranih softvera za upravljanje brodom, poput MXSuite-a.

Prekomjerno korištenje energije može predstavljati problem u adekvatnom funkcioniranju riječnog kružnog putovanja. Staklenički plinovi koji nastaju izgaranjem fosilnih goriva značajno pridonose klimatskim promjena, te ostali nusprodukti izgaranja mogu utjecati na lokalnu i regionalnu kvalitetu zraka. Uspostavljanjem mjera zaštite okoliša može smanjiti emisije štetnih plinova uz smanjenje troškova i rizika. Električna energija na riječnim brodovima dobiva se iz dva izvora, ugrađenih generatora te *shoreside power*. *Shoreside power* se koristi kada je brod na vezu, a glavni i pomoćni motori isključeni. Korištenje ugrađenih generatora skuplji je izvor u odnosu na *shoreside power*, ujedno

⁴⁴ *Environmental sustainability for river cruising*, https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/travelfoundation/wp-content/uploads/2018/03/12153327/Environmental_Sustainability_for_River_Cruising_v1.0.pdf (27.06.2024.)

proizvodi više emisija i stvara buka. Gorivo je drugi glavni čimbenik u potrošnji energije na brodu. Veća potrošnja goriva uzrokovana je neučinkovitim stilom plovidbe, loše isplaniranom itineraru te neadekvatnom održavanju broda. Rješavanje problema moguće je postignuti ugradnjom suvremenih tehnologija za optimalnu potrošnju energije te kontinuirano obučavanje osoblja.

Čista voda dragocjen je resurs i potrebno ju je štedljivo koristiti. Energija koja se koristi za pumpanje vode ujedno i doprinosi emisija stakleničkih plinova. Brodovi za krstarenje obično se opskrbljuju pitkom vodom s obale koja se upotrebljava za brojne potrebe. Ukupni volumen zaliha voda se za svako putovanja mjeri i bilježi u litrama. Ušteda vode može se ostvariti primjenjivanjem tehnika poput ugradnje vodomjera na raznim strateškim točkama, montiranjem slavile i tuševa s regulatorima protoka vode.

Bitno je na adekvatan način upravljati otpadnim vodama. Ispuštanjem otpadnih voda u plovne puteve može imati negativne posljedice na okoliš te na zdravlje ljudi. Riječni brodovi za krstarenje, baš kao i bilo koje plovilo za unutarnju plovidbu, moraju biti u skladu sa zakonima o unutarnjim plovnim putovima. Nacionalno i/ili regionalno zakonodavstvo može zahtijevati odvajanje tokova otpadnih voda, korištenje spremnika, odlaganje preko lučkih objekata i parametara za ispuštanje otpadnih voda u vodotoke. Tokovi otpadnih voda stvorenih na brodovima za krstarenje mogu biti *blackwater*, *greywater* i *bilge water*⁴⁵.

Blackwater odnosno crna voda je kanalizacija, procijenjena dnevna količina koju osoba proizvode je 20-40 litara. Brodovi za riječna krstarenja koriste uređaje s fizičkim, kemijskim te biološkim procesima kako bi se pročistile otpadne vode.

Greywater ili siva voda je otpadna voda nastala u umivaonicima, tuševima, perilicama i obično je najveći izvor tekućeg otpada kojeg stvaraju brodovi.

Zadnja vrsta je kaljužna voda, koja se koristi za pranje broda. Skuplja se u spremniku u najnižem dijelu broda i često je onečišćena uljem.

Gospodarenje otpadom je proces pretvorbe nekorisnih otpada u korisne ponovno upotrebljive resurse. Strategija gospodarenja otpadom uključuje 3R (*reduce, reuse, recycle*)⁴⁶. Najpoželjnija opcija je prevencija, potpuno izbjegavanje krutog otpada, dok je najmanje poželjna opcija zbrinjavanje, koje bi se ako je potrebno trebalo obaviti na odgovarajući način koristeći različite objekte.

⁴⁵ *The Cruise Industry Environmental Issues Pollutants*, <https://www.windrosenetwork.com/The-Cruise-Industry-Environmental-Issues-Pollutants> (29.06.2024.)

⁴⁶ *Reduce, reuse and recycle: The "three Rs" to help the planet*, <https://www.santander.com/en/stories/reduce-reuse-and-recycle-the-three-rs-to-help-the-planet> (29.06.2024.)

2.5.2. Društveni čimbenici

Društvena održivost često je zasjenjena u odnosu na ekološku i ekonomsku. Društveni aspekt održivosti kružnog putovanja u riječnom prometu usredotočen je na utjecaj operacija na lokalne zajednice, doprinose gospodarstvu te osiguravanju jednakih mogućnosti za sve sudionike.

Temeljna komponenta društvene održivosti riječnog kružnog putovanja je kontinuirana suradnja s lokalnim zajednicama. Riječna krstarenja često prolaze ili se zaustavljaju u malim mjestima i gradovima, osiguravajući stalni broj dolazaka putnika koji imaju utjecaj na lokalno gospodarstvo.

Učinkovit angažman zajednice uključuje suradnju s lokalnim dionicima kako bi se razumjele njihove potrebe, sklonosti i brige. Organizatori krstarenja mogu surađivati s čelnicima zajednice kako bi razvili itinerare koji ravnomjerno raspoređuju dobrobiti turizma, izbjegavajući prenapučenost u popularnim odredištima dok promoviraju manje poznate atrakcije.

2.5.3. Ekonomski čimbenici

Riječno kružno putovanje postaje sve popularniji oblik turizma, koji nudi jedinstven način istraživanja gradova i prirodnih krajolika duž najvećih svjetskih rijeka. Međutim, brzi rast ove industrije sa sobom donosi značajne ekonomske izazove i prilike povezane s održivošću.

Održive prakse su ključne kako bi se osiguralo da riječna krstarenja ostanu održiva industrija bez nanošenja nepotrebne štete okolišu, lokalnim zajednicama i gospodarstvima. Ekonomske koristi održivog riječnog krstarenja su: jačanje lokalne ekonomije, otvaranje radnih mjesta te očuvanje kulturne baštine⁴⁷. Kružna putovanja u riječnom prometu mogu pružiti značajne ekonomske koristi lokalnim gospodarstvima. Protok putnika u riječnim kružnim putovanjima može potaknuti gospodarsku aktivnost, stvoriti radna mjesta te podržati lokalna poduzeća.

Ekonomski izazovi održivog riječnog kružnog putovanja podrazumijeva visoke početne troškove ulaganja, usklađivanje ekonomskih i ekoloških ciljeva te usklađenost s

⁴⁷ Brida J.G., Aguirre S.Z.: *Cruise Tourism: Economic, Socio-Cultural and Environmental Impacts*, https://www.researchgate.net/publication/228304461_Cruise_Tourism_Economic_Socio-Cultural_and_Environmental_Impacts (30.06.2024.)

propisima. Provedba održivih praksi u riječnim krstarenjima često zahtijeva značajna ulaganja unaprijed. To može uključivati naknadno opremanje brodova čistim motorima, ugradnju naprednih sustava za pročišćavanje otpadnih voda i usvajanje obnovljivih izvora energije. Iako ta ulaganja mogu dovesti do dugoročnih ušteda i koristi za okoliš, početni troškovi mogu biti previsoki, osobito za manje operatere krstarenja. Postizanje ravnoteže između gospodarskog rasta i održivosti okoliša značajan je izazov.

Dok su ekonomske koristi riječnog krstarenja jasne, postoji rizik da bi pretjerani turizam i degradacija okoliša mogli potkopati te dobitke. Ključno je osigurati da operacije krstarenja ne premašuju kapacitet nosivosti riječnih ekosustava. To zahtijeva pažljivo planiranje i regulaciju kako bi se izbjegli negativni utjecaji poput onečišćenja voda, uništavanja staništa te povećanih emisija stakleničkih plinova.

Usklađenost s propisima o zaštiti okoliša može biti skupa i složena. Kompanije za riječna kružna putovanja moraju se pridržavati niza lokalnih, nacionalnih i međunarodnih zakona koji reguliraju emisije plinova, odlaganje otpada te drugih utjecaja na okoliš. Održavanje usklađenosti može uključivati značajne administrativne i operativne troškove, a nepridržavanje može rezultirati velikim kaznama i narušavanjem ugleda.

3. ANALIZA STANJA I INDIKATORA TOKOVA PUTNIKA NA KRUŽNIM PUTOVANJIMA U RIJEČNOM PROMETU

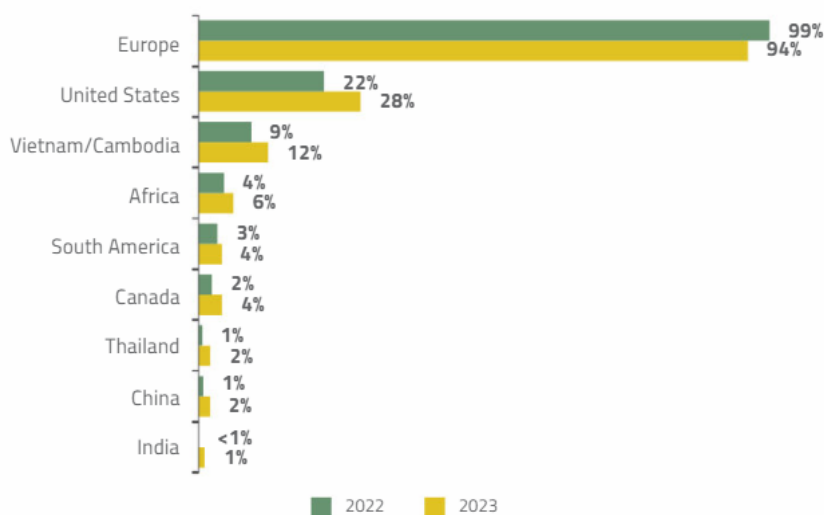
Ovo poglavlje opisuje i analizira stanje i indikatore tokova putnika u riječnim kružnim putovanjima. Detaljnijim istraživanjem objašnjava se važnost svakog područja kao i njegovog učinka u cjelokupnoj industriji kružnih putovanja u riječnom prometu.

Pojedini kontinenti zasebno su analizirani te pružaju različite vrste itinerara, prilagođenim različitim skupinama putnika. Posebno je obrađena Europa, kao zasebno tržište te kružna putovanja u Republici Hrvatskoj.

3.1. KRUŽNA PUTOVANJA U RIJEČNOM PROMETU U SVIJETU

Riječna kružna putovanja igraju značajnu ulogu u globalnoj industriji, primjerice turizma, nudeći jedinstvena iskustva putovanja povezana s kulturnim bogatstvima odredišta. U pogledu riječnog krstarenja, rijeke poput Dunava, Rajne, Nila i Mississippija postaju središnje rute, pružajući autentična putovanja koja prolaze brojnim kulturnim i povijesnim krajolicima.

Globalna industrija riječnih krstarenja posljednjih je godina doživjela značajan rast i diverzifikaciju.

Grafikon 1. Najpopularnija odredišta riječnih krstarenja u 2022. i 2023. godini

Izvor:

https://www.travelmarketreport.com/library/TMR/TMR_River_Cruise_Outlook_2023/index.html?page=1

(13.06.2024.)

Temeljem grafikona (Grafikon 1) moguće je uvidjeti i analizirati najpopularnija odredišta riječnih krstarenja te njihove trendove u 2022. i 2023. godini⁴⁸. Na temelju zadanih podataka uviđaju se preferencije potrošača te se ujedno naglašavaju razvojni krajolici riječnih putovanja kao načina putovanja.

Najpopularnije odredište za riječna krstarenja je nedvojbeno Europa, koja se uvjerljivo nalazi na prvom mjestu sa tržišnim udjelom od 99% u 2022., te blagim padom na 94% u 2023. godini⁴⁹. Europska riječna krstarenja vrlo su privlačna zbog bogate kulturne baštine kontinenta, povijesnih znamenitosti i slikovitih krajolika. Rijeke poput Dunava, Rajne i *Seine* omogućuju pristup brojnim povijesnim gradovima i šarmantnim mjestima, čineći Europu uvjerljivim favoritom među ljubiteljima riječnih krstarenja. Blagi pad u 2023. godini u pogledu Europe, može ukazivati na drugačije interese putnika prema alternativnim destinacijama.

Sjedinjene Američke Države bilježe značajan porast popularnosti kao odredišta za riječna krstarenja, s porastom od 22% u 2022. na 28% u 2023⁵⁰. Rast riječnih krstarenja na području SAD-a, odražava sve veći interes za istraživanjem raznolikih krajolika i kulturnih iskustava koje nude američke rijeke poput Mississippija, Columbia i *Snake Rivers*. Veći tržišni udio odlazi na domaća putovanja, koja su i dalje jaka preferencija američkih putnika, vjerojatno potaknuta čimbenicima poput ograničenja putovanja te rastućih interesa za slikovite i kulturne ponude zemlje.

Sve veću popularnost i interes zabilježila je jugoistočna Azija, točnije Vijetnam i Kambodža, pomaknuvši se s 9% u 2022. na 12% u 2023⁵¹. Temeljem rasta stavlja se veći interes jugoistočne Azije kao poželjne destinacije za riječna krstarenja. Krstarenja rijekom *Mekong* putnicima pruža priliku u istraživanju i upoznavanju bogate kulturne baštine, lokalne tradicije te zapanjujućih prirodnih ljepota regije. Povećanjem tržišnog udjela, putnicima stavlja sve veći interes na istraživanje egzotičnih i manje konvencionalnih odredišta.

Afrika, Južna Amerika i Kanada doživjele su skroman rast na svojim tržištima riječnih krstarenja. Udio Afrike povećao se s 4% na 6%, Južne Amerike s 3% na 4%, a Kanade s 2% na 4% između 2022. i 2023. godine⁵². Povećanja za drugim tržištima dokazuju postepenu

⁴⁸ *Travel Market Report's Outlook on Trends in River Cruise, 2023*, https://www.travelmarketreport.com/library/TMR/TMR_River_Cruise_Outlook_2023/index.html?page=1 (13.06.2024.)

⁴⁹ Ibidem

⁵⁰ Ibidem

⁵¹ Ibidem

⁵² Ibidem

promjenu u preferencijama putnika, pri čemu sve više putnika traži jedinstvena iskustva u manje poznatijim odredištima. U Africi riječna krstarenja odvijaju se rijekama Nil i *Chobe* nudeći spoj povijesnih istraživanja te promatranja divljih životinja.

Južna Amerika i Kanada na sličan način pružaju raznolika i bogata iskustva, od bioraznolikosti Amazone do prirodne ljepote Kanade.

Tajland, Kina i Indija pokazale su minimalan rast, pri čemu su Tajland i Kina porasli s 1% na 2%, a Indija s manje od 1% na 1%⁵³. Azijska odredišta, iako imaju potencijal, ostaju zaostala u pogledu tržišta u globalnoj industriji riječnih krstarenja. Spori rast mogao bi se pripisati čimbenicima poput geopolitičkih problema, putnih infrastruktura te konkurencija s poznatijim regijama riječnih krstarenja.

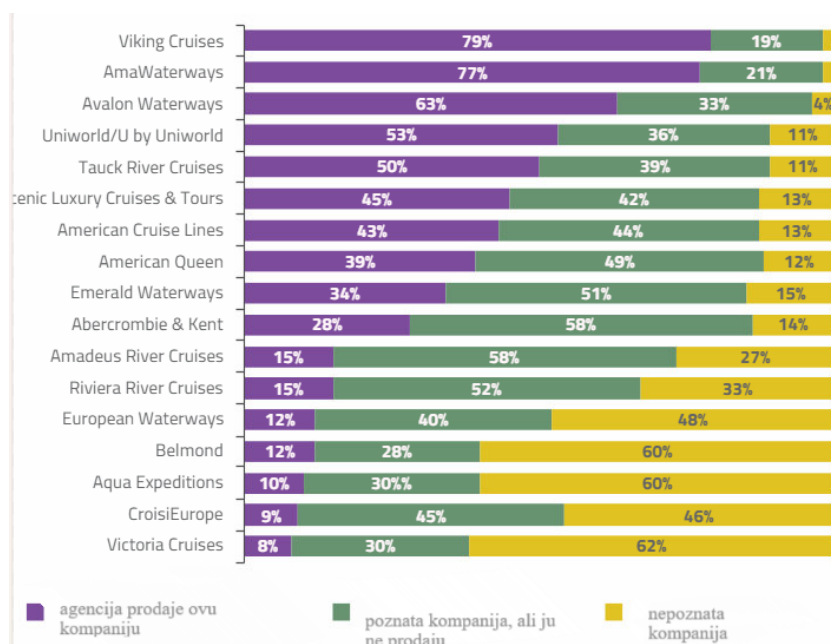
Podaci prikazani temeljem grafikona (Grafikon 1), prikazuju Europu kao najpoželjnije odredište na tržištu riječnim krstarenja, međutim pojedini pokazatelji prikazuju da se određeni broj putnika okreće novim tržištima i odredištima. Sve veća popularnost odredišta poput Sjedinjenih Američkih Država i Vijetnama/Kambodže sugerira da putnici traže nova i raznolika iskustva.

Konstantnim mjenjanjem trendova predstavlja i otvara mnogobrojne mogućnosti te izazove za industriju kružnih putovanja u riječnom prometu. Unaprjeđenje industrije riječnog krstarenja moguće je ostvariti adaptiranjem i uvođenjem novih inovacija te proširivanjem spektra ponuda. Specifičnosti pojedinih karakteristika od ključnog su značaja za riječna krstarenja te ih je moguće unaprijediti razvojem i uvođenjem novih itinerara. Rješavanje potencijalnih prepreka poput pristupačnosti, sigurnosti te infrastrukture u manje poznatijim regijama ključna je za daljnji rast i razvoj riječnih kružnih putovanja.

3.1.1. Brodarske kompanije

Vodeće kompanije na tržištu riječnih kružnih putovanja imaju značajan doprinos te igraju bitnu ulogu u razvoju te postavljanju standarda za pružanje adekvatne kvalitete i usluge. Industriju riječnih kružnih putovanja čini nekoliko poznatih i uspješnih kompanija, od kojih svaka nudi jedinstvena iskustva i zauzima različite dijelove tržišta.

⁵³ Ibidem

Grafikon 2. Vodeće kompanije na tržištu riječnih kružnih putovanja u 2023. godini

Izvor:

https://www.travelmarketreport.com/library/TMR/TMR_River_Cruise_Outlook_2023/index.html?page=1

(13.06.2024.)

Grafikon 2 prikazuje vodeće i najuspješnije kompanije na tržištu riječnih kružnih putovanja u 2023. godini. Na temelju grafikona 2 proizlazi da je dominantna kompanija na tržištu kružnih putovanja riječnim prometom kompanija *Viking Cruises*, sa stopom prodaje od 79%⁵⁴. Poznati su po svojoj opsežnoj floti, sveobuhvatnim itinerarima i stavljanje fokusa na kulturno uzdizanje pomoću brojnih izleta. Uspjeh kompanije *Viking Cruise* može se pripisati njihovoj sposobnosti pružanja visokokvalitetnih usluga te opsluživanje širokog spektra ljudi.

Kompanija *AmaWaterways* sa svojih 77% stope, poznat je po svojim luksuznim brodovima, izuzetnoj kuhinji i atraktivnim izletima na obali. Kompanija stavlja snažan naglasak na wellness, nudeći satove joge na mnogim svojim brodovima.

Kompanija *Avalon Waterways*, sa stopom prodaje od 63%, ističe se svojim inovativnim dizajnom kabina koji imaju otvorene balkone i panoramski pogled. Njihov pristup spaja luksuz s pružanjem impresivnih doživljaja.

Na četvrtom mjestu s stopom prodaje od 53% nalazi se kompanija *Uniworld Boutique River Cruises*, poznat po svojim brodovima u stilu butik hotela. Kompanija *Uniworld*

⁵⁴ *Travel Market Report's Outlook on Trends in River Cruise, 2023,*

https://www.travelmarketreport.com/library/TMR/TMR_River_Cruise_Outlook_2023/index.html?page=1
(20.08.2024.)

Boutique River Cruises smatra se sinonimom za eleganciju, nudeći jedinstveno dizajnirana plovila koja pobliže dočaraju kulturu i tradiciju odredišta koja posjećuju.

Prethodno opisane kompanije značajno su pridonijele rastu industrije riječnih krstarenja postavljanjem visokih standarda usluge, sigurnosti i zadovoljstava kupaca. Kontinuiranim ulaganjem u vrhunska plovila opremljenim najmodernijim sadržajima, osigurava se udobnost i nezaboravno putovanje za putnike. Kompanije aktivno primjenjuju održive prakse kako bi smanjile svoj utjecaj na okoliš, kao što je smanjenje emisija štetnih plinova te podrška lokalnim zajednicama putem odgovornog turizma.

Konkurentnost industrije pokreću novi itinerari, tematska krstarenja te prilagođena iskustva kako bi se zadovoljila preferencija trenutnih i budućih korisnika. Uvođenjem novih inovacija ne povećava se samo privlačnost riječnog kružnog putovanja, već se proširuje i samo tržište, privlačeći raznolik raspon putnika iz cijelog svijeta.

Riječno kružno putovanje postalo je dinamična i bitna komponenta globalne turističke industrije, nudeći neusporediva iskustva koja povezuju putnike s kulturnom i povijesnom baštinom odredišta. Vodeće kompanije u ovom sektoru igraju ključnu ulogu u njegovom razvoju, potičući inovacije, održavajući visoke standarde usluga i promičući održivi turizam. Kako potražnja za jedinstvenim i impresivnim iskustvima putovanja nastavlja rasti, utjecaj i važnost ovih kompanija u oblikovanju budućnosti riječnih krstarenja nedvojbeno će ostati značajna.

3.1.2. Putnici

Riječno krstarenje postaje sve popularniji oblik putovanja, privlačeći mnogobrojne putnike sa različitim preferencijama. Razumijevanjem i analiziranjem demografije putnika od iznimne je važnosti za industriju riječnog krstarenja te ga je moguće promatrati kroz brojne čimbenike poput ciljane marketinške i prodajne strategije, razvojem postojećih proizvoda, programa zadržavanja kupaca te operativne učinkovitosti⁵⁵.

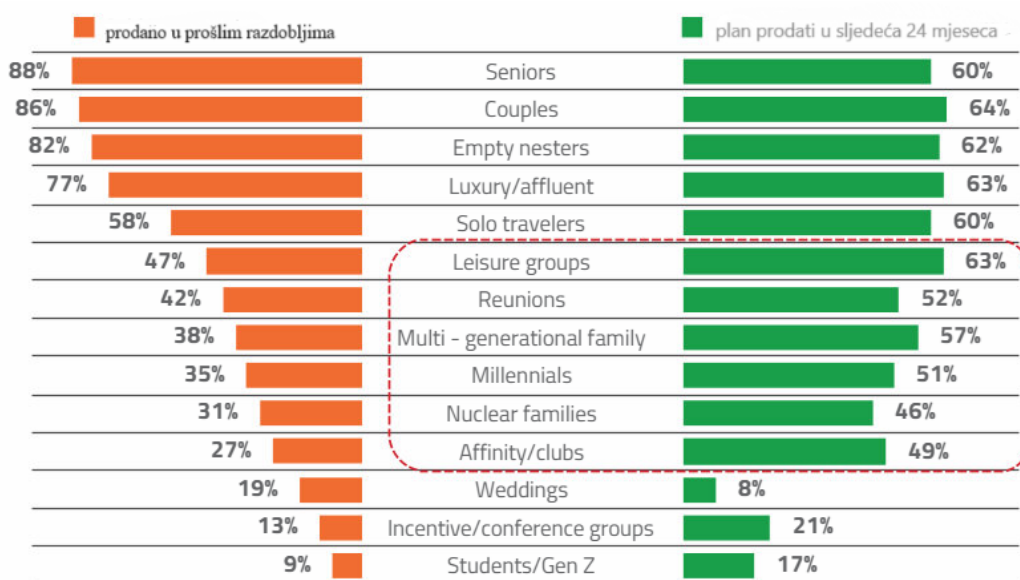
Vođenjem evidencije dolazaka, odlazaka te preferencija putnika omogućava kompanijama za riječna kružna putovanja prilagođavanje marketinških ponuda. Primjerice,

⁵⁵ Chen J.M., Neuts B., Nijkamp P., Liu J.: *Demand Determinants of Cruise Tourists in Competitive Markets: Motivation, Preference and Intention*, https://www.researchgate.net/publication/285597050_Demand_Determinants_of_Cruise_Tourists_in_Competitive_Markets_Motivation_Preference_and_Intention (13.06.2024.)

promicanje predivnih slikovitih ruta te kulturnih izleta generalno zanima starije osobe, dok avanturističke aktivnosti te noćni život bi bio zanimljiviji mlađoj populaciji.

Uvid u buduće prodajne projekcije omogućava dodatan razvoj novih usluga te proizvoda. Na primjer, rastući interes višegeneracijskih obitelji ukazuje na potražnju za obiteljskim sadržajima i aktivnostima na brodu. Slično tome, sve veći interes solo putnika mogao bi potaknuti krstarenja da ponude kabine za jednu osobu i društvene događaje prilagođene pojedinim putnicima. Razumijevanje preferencija različitih demografskih skupina putnika od ključnog je značaja za kompanije u osmišljavanju programa lojalnosti koja bi povećala zadovoljstvo kupaca te poticala ponovno korištenje usluge.

Graf prodaje riječnih krstarenja i podjela putnika (Graf 3) pokazuje učinak prodaje u prethodnim razdobljima te očekivanu buduću prodaju unutar različitih skupina putnika.

Grafikon 3. Prodaja kružnih putovanja u prijašnjim i budućim razdobljima, te podjela putnika u 2023. godini

Izvor:

https://www.travelmarketreport.com/library/TMR/TMR_River_Cruise_Outlook_2023/index.html?page=1

(13.06.2024.)

Stariji putnici, parovi te *empty nesters* čine najveću prodaju u prošlim razdobljima, s 88%, 86% odnosno 82%. *Empty nesters* su putnici između 40 i 60 godina čija su djeca odrasla i odselila se iz obiteljskog doma. Prethodni podaci ukazuju na veliku popularnost riječnih krstarenja unutar tih skupina putnika, zbog opuštenog tempa, slikovite prirode i

jedinstvenih iskustava koja riječna krstarenja nude, a koja su u skladu sa željama starijih i imućnijih putnika.

Suprotno tome, skupine poput studenata/generacije Z, konferencijskih grupa te vjenčanja pokazuju najnižu prodaju, s brojkama od čak 9%, 13%, te 19%. Niži postotci mogu ukazivati na neusklađenost između ponude tradicionalnih riječnih krstarenja i preferencija mlađih populacija ili demografskih skupina koje su više usredotočene na događaje. Buduće projekcije ukazuju na potencijalni pomak u dinamici tržišta.

Značajan planirani rast najbolje je vidljiv na *leisure groups* (63%), solo putnicima (60%) te višegeneracijskim obiteljima (57%). Rast u pojedinim skupinama putnika je pokazatelj adekvatnog prepoznavanja promjena potrošačkih preferencija u industriji te potreba za diverzifikaciju ponude radi privlačenja šire publike.

Analiza prodaje riječnih krstarenja po demografskim vrstama putnika naglašava važnost klasifikacije putnika u oblikovanju buduće industrije. Razumijevanje podataka iz prethodnih razdoblja te predviđanje budućih, omogućava kompanijama stratešku prilagodbu u pogledu ponuda, povećanja zadovoljstva kupaca te mogućeg rasta. Daljnjim razvojem industrije riječnih krstarenja, sposobnost prilagodbe različitim potrebama i preferencijama različitih skupina putnika biti će ključna za održavanje relevantnosti i konkurentnosti na tržištu kružnih putovanja.

3.1.3. Relevantna područja i tržišta kružnih putovanja u svijetu

U današnjem vremenu, mogućnost pronalaska riječnih kružnih putovanja ostvariva je na svim današnjim kontinentima, bez obzira pripadaju li starom ili novom svijetu. Zastupljena područja obuhvaćaju raznolike, kulturno bogate regije te specifične krajolike u kojima je svaka regija specifična sama po sebi. U nastavku poglavlja detaljno će se opisati riječna kružna putovanja na područjima Sjeverne i Južne Amerike, Afrike, Azije te Australije.

3.1.3.1. Područje Sjeverne Amerike

Riječno kružno putovanje postalo je sve popularniji način za istraživanje bogatih kulturnih i povijesnih krajolika Sjeverne Amerike, uključujući rijeke Mississippi, St. Lawrence, Hudson i *Columbia*⁵⁶. Osnivanje i razvoj lučkih gradova poput New Orleansa, Montreala i New Yorka bilo je povezano s njihovim strateškim položajima duž ključnih plovnih putova.

Povijest riječnih kružnih putovanja u Sjevernoj Americi duboko je povezana s istraživačkim, trgovinskim i kulturnim razvojem kontinenta. Riječna putovanja datiraju još od domorodačkih naroda koji su koristili vodene putove za prijevoz i trgovinu, mnogo prije dolaska europskih doseljenika. Dolaskom europske kolonizacije, rijeke poput Mississippi, Hudson i St. Lawrence postale su ključni kanali za istraživanje i trgovinu, potaknuvši razvoj lučkih gradova i naselja. Zlatno doba putovanja riječnim brodovima označilo je 19. stoljeće, s pojavom *paddlewheelers* koji su transformirali okolno područje olakšavajući kretanje robe i putnika⁵⁷. Druga polovica 20. stoljeća doživjela je transformaciju riječnih kružnih putovanja u popularno putničko iskustvo, s specifičnim plovilima dizajniranim radi pružanja udobnosti i luksuza, a ne radi masovnog prijevoza. Danas riječna kružna putovanja u Sjevernoj Americi nastavljaju rasti u popularnosti, privlačeći turiste iz cijelog svijeta koji žele doživjeti povijesne i prirodne ljepote kontinenta s jedinstvene točke gledišta njegovih povijesnih rijeka.

Riječno kružno putovanje rijekom Mississippi nudi jedinstveno iskustvo putovanja koje spaja ljepotu krajolika Amerike s bogatom povijesti, kulturom i prirodnim atrakcijama. Rijeka se proteže preko 3766 km od izvora na jezeru *Itasca* u Minnesoti do Meksičkog zaljeva, smatrajući se jednom od bitnijih rijeka za trgovinu te istraživanja Sjedinjenih Američkih Država⁵⁸. Danas služi kao zadivljujuća ruta za riječna krstarenja, privlačeći putnike željnih istraživanja slikovitih krajolika, šarmantnih gradića i užurbanih gradova duž njegovih obala, poput ulica *New Orleans*-a koja su ispunjena melodijama jazza do legendarnih bojnih polja *Vicksburga*.

⁵⁶ Heiderstadt D.: *7 best US river cruises*, 15. travanj 2024, <https://thepointsguy.com/guide/best-us-river-cruises/> (14.06.2024.)

⁵⁷ *A History of Riverboats in Mississippi*, <https://visitmississippi.org/experiences/a-history-of-riverboats-in-mississippi/> (16.06.2024.)

⁵⁸ *Mississippi river*, <https://www.discoverrivers.com/River/Mississippi-River/1/> (16.06.2024.)

Itinerari kružnih putovanja na rijeci Mississippi obično se dijele na Gornji i Donji dio rijeke. Gornji dio rijeke smatra se između *St. Louis-a*, Missouri i *St. Paul-a*, dok donji između *Memphis-a*, Tennessee i *New Orleans-a* (Slika 5).

Slika 5. Gornji i donji tok rijeke Mississippi

Izvor: <https://rivercruiseadvisor.com/articles-america-river-cruises/cruises-on-the-mississippi-river/>

(14.06.2024.)

Na temelju različitih čimbenika koji uključuju infrastrukturu, okolišne čimbenike, tehnološke aspekte te regulatorne okvire moguće je adekvatnije analizirati plovidbu rijekom.

Infrastruktura je bitna komponenta plovnog puta te se u pogledu plovidbe na rijeci Mississippi smatra čudom modernog inženjeringa i logistike, savršeno povezujući s prirodnim ljepotama rijeke. Najvažnije komponente infrastrukture smatraju se ustave, brane, luke, pristaništa te navigacijska pomagala. Ustave i brane olakšavaju plovidbu održavanjem adekvatne razine vode za komercijalna i rekreacijska plovila, te njih kontroliraju i upravljaju *U.S. Army Corps of Engineers*. Na rijeci Mississippi postoji 29 ustava i brana smještenih između gradova St. Louisa, Missouri i Minneapolisa, koje su ključne za osiguravanje nesmetanog i sigurnog prolaska brodova za krstarenje⁵⁹.

Uz rijeku razvile su se ključne luke koje uključuju New Orleans, Memphis, St. Louis i Minneapolis. Luke su opremljene modernim pristaništima za prihvata riječnih brodova za krstarenje koje osiguravaju učinkovite procese ukrcanja i iskrcanja. Luka New Orleans, poznata je po glazbenoj sceni, bogatoj povijesti i jedinstvenom spoju kultura. Smatra se jednom od najprometnijih luka na svijetu te služi kao polazišna točka za ukrcanje i iskrcanje u

⁵⁹ Olson K. R., Miller R., Indorante S. J.: *Water Resources, Infrastructure Restoration, and Protection of the Mississippi River Basin*, https://www.researchgate.net/figure/Location-of-29-lock-and-dams-on-the-Upper-Mississippi-River-Published-with-copyright_fig6_348450710 (16.06.2024.)

brojim krstarenjima. Druga značajnija luka na rijeci Mississippi je Memphis poznata kao rodno mjesto *rock 'n' roll*-a. Ujedno sadrži gradske ulice *Beale-a*, *Graceland-a* (dom Elvisa Presleya) te Nacionalni muzej građanskih prava koji svake godine privlače turiste iz cijelog svijeta.

Porast broja putnika s krstarenja ima pozitivan gospodarski učinak, podupirući lokalna poduzeća, restorane i turističke usluge. Zadnja komponenta infrastrukture su navigacijska pomagala kojim su rijeke opremljene, a to podrazumijeva plutače, svjetla te elektroničke navigacijske sustave.

Okolišni utjecaji kao drugi čimbenik u riječnom krstarenju, značajno utječu na odvijanje riječnog krstarenja, zahtijevajući pažljivo analiziranje i upravljanje. Rijeka Mississippi suočava se s izazovima kvalitete vode, uključujući zagađivače poput žive, bakterija, sedimenta i PBC-a⁶⁰. Takva onečišćenja mogu utjecati na ribolov, plivanje te kvalitetu vode za piće.

Tehnološki napredak ujedno igra ključnu ulogu u poboljšavanju sigurnosti, učinkovitosti i cjelokupnog doživljaja. Napredak tehnologije moguće je analizirati na temelju modernih plovila, ekološke tehnologije te sigurnosti samog broda.

Moderni riječni brodovi za krstarenje Mississippijem opremljeni su najsuvremenijim tehnologijama kako bi osigurali sigurnu plovidbu te udobnost putnika. Primjer modernog riječnog broda je *The American Duchess*, koji je opremljen naprednim navigacijskim sustavima. Putnici na brodu mogu uživati u brzom Wi-Fi-ju, najsuvremenijim mogućnostima zabave te individualno kontroliranim klimatskim sustavima u kabinama, čineći njihovo putovanje udobnim i ugodnim. Ekološke tehnologije danas se upotrebljavaju u sve većoj mjeri, radi smanjivanja negativnog utjecaja na okoliš.

Sigurnost putnika je najvažniji aspekt na modernim riječkim kruzerima koji su opremljeni naprednim sigurnosnim tehnologijama. Brod *Viking Mississippi* opremljen je automatiziranim sustavom za suzbijanje požara, koji požar brzo detektira te gasi. Održavanjem redovnih sigurnosnih vježbi koje provodi posada osigurava se spremnost članova posade na potencijalne slučajeve, pružajući putnicima bezbrižnost tijekom cijelog putovanja.

Dvije najčešće i najzastupljenije kompanije na rijeci Mississippi su American Cruise Lines i American Queen Steamboat Company. Tablica (Tablica 1) pruža opsežan pregled

⁶⁰ *What pollution is in the Mississippi river?*, 07. rujna 2019., <https://teacherscollegesj.org/what-pollution-is-in-the-mississippi-river/> (17.06.2024.)

ponuda kompanija, uključivanjem trajanje itinerara, specifičnih ruta na Gornjem i Donjem dijelu rijeke, specifikacije broda te kapacitete putnika.

Tablica 1. Ponuda kompanija za kružna putovanja na rijeci Mississippi

Naziv kompanije	Paketi (dani)	Donji Mississippi (dani)	Gornji Mississippi (dani)	Ukupan broj (dana)	Brodovi	Kapacitet putnika	Dimenzije Kabina (ft)	Značajke
<i>American Cruise Lines</i>	8 do 22	8	8	22	<i>America, Queen of the Mississippi, American Song</i>	150-185	- manje kabine (200-250) - veće kabine (450-900)	jednokreventne kabine
<i>American Queen Steamboat Company</i>	5 do 9	5 do 9	8 do 9	16	<i>American Queen, American Dutchess</i>	166-436	- najmanja 132 - najveća (180-550)	različita tema za svako putovanje

Izvor: <https://rivercruiseadvisor.com/articles-america-river-cruises/cruises-on-the-mississippi-river/>
(17.06.2024.)

Kompanija *American Cruise Lines* nudi cjelogodišnja krstarenja s opcijama paketa u rasponu od 8 do 22 dana, uključujući namjenska 8-dnevna putovanja Donjim i Gornjim Mississippijem i sveobuhvatno 22-dnevno putovanje koje pokriva oba dijela. Kompanija *American Cruise Lines* uključuje brodove *America*, *Queen of the Mississippi* i noviji *American Song*, koji imaju kabine između 250 i 900 četvornih stopa. Navedeni brodovi primaju 150 do 185 putnika.

Nasuprot tome, kompanija *American Queen Steamboat Company* upravlja krstarenjima koja su sezonska na Gornjem Mississippiju (od lipnja/srpanj do listopada) i dostupna tijekom cijele godine na Donjem Mississippiju, s trajanjem paketa od 5 do 9 dana i opcijom od 16 dana koja pokriva oba dijela. Kompanija *American Queen Steamboat Company* uključuje povijesno značajan *American Queen*, najveći parobrod ikad izgrađen s kapacitetom od 436 putnika. *American Dutchess*, manji brod koji može primiti do 166 putnika, nudi veće kabine u rasponu od 180 do 550 četvornih stopa.

3.1.3.2. Područje Južne Amerike

Riječna kružna putovanja u Južnoj Americi nude izvanredno i impresivno iskustvo putovanja, omogućujući putnicima istraživanje najveličanstvenijih vodenih putova kontinenta, poput rijeke Amazone, *Paraná* i *Magdalena*. Nude jedinstvenu priliku

razgledavanja i istraživanja bujnih prašuma, prostranih močvarnih područja te životinjskih populacija.

Južnoamerička riječna kružna putovanja, osim prirodnih ljepota nude bogato kulturno iskustvo. Putnicima se tokom putovanja pruža mogućnost posjećivanja udaljenih sela i gradova, druženja s lokalnim zajednicama te učenje o tradicionalnim zanatima i kušanja lokalne kuhinje.

Užurbani gradovi poput *Manaus-a* u Brazilu i *Iquitos-a* u Peruu predstavljaju kontrast, prikazujući spoj modernosti i tradicije koji karakterizira regiju.

Povijest riječnih kružnih putovanja u Južnoj Americi duboko je isprepletena s istraživanjem, kolonizacijom i gospodarskim razvojem kontinenta. Prije dolaska europskih istraživača, domorodački narodi koristili su golemu mrežu rijeka, poput Amazone, *Orinoca* i *Parane* za prijevoz, trgovinu i komunikaciju. Navedene rijeke bile su značajne za održavanje složenih društva i trgovačkih mreža koje su se postepeno razvijale diljem kontinenta. Prekretnicu u povijesti južnoameričkih rijeka označilo je 16. stoljeće dolaskom europskih istraživača⁶¹. Bitni istraživači poput *Francisca de Orellane*, prvog Europljanina koji je plovio cijelom dužinom rijeke Amazone, doveo je do opsežnih kartiranja i napora kolonizacije. Rijeke su postale ključne rute za španjolske i portugalske kolonije, olakšavajući transport vrijednih resursa poput zlata, srebra, gume te začina iz unutrašnjosti do obalnih luka za otpremu u Europu. Uspon ekoturizma u 1980-im i 1990-im godinama istaknuo je jedinstvenu bioraznolikost i kulturnu baštinu riječnih okoliša Južne Amerike⁶², potaknuvši razvoj modernog riječnog krstarenja, usredotočenog na pružanje luksuznih te održivih iskustava putovanja. Danas je riječno krstarenje u Južnoj Americi napredna industrija koja privlači putnike iz cijelog svijeta.

Riječno kružno putovanje Amazonom predstavlja jedinstvenu priliku istraživanja jedne od svjetski najznačajnijih rijeka bogate raznolikom florom i faunom. Tok rijeke prolazi najvećom svjetskom prašumom, što omogućava promatranje brojnih divljih životinja te komunikacije i upoznavanje sa lokalnim stanovništvom. Kružna putovanja Amazonom pružaju kombinaciju luksuza i avanture, te sadrže dobro opremljene brodove koji prolaze kroz zapetljane vodene putove. Svaka luka duž Amazone nudi jedinstveno iskustvo, od

⁶¹ Mitchell J. B.: *The Age of Discovery*, 18. lipanj 2024., <https://www.britannica.com/topic/European-exploration/The-Age-of-Discovery> (22.06.2024.)

⁶² Stronza A., Hunt C.A., Fitzgerald L.A., *Ecotourism for Conservation?*, listopad 2019., https://www.researchgate.net/publication/334314447_Ecotourism_for_Conservation (23.06.2024.)

užurbanog grada *Manausa* u Brazilu do udaljenijih dijelova Nacionalnog parka *Yasuni* u Ekvatoru.

Rijeka Amazona najveća je rijeka po duljini na svijetu, izvire u Andama, protječe kroz Južnu Ameriku i ulijeva se u Atlantski ocean. Prostire se na 6400 kilometara i prolazi gustim prašumama⁶³. Mreža plovnog puta sadržava glavne pritoke poput rijeka *Madeira*, *Negro* i *Tapajós*, stvarajući veliki i složeni hidrološki sustav.

Uvjeti i prohodnost vodenih putova Amazone oblikovani su međusobno povezanim čimbenicima, poput infrastrukture, ekoloških i tehnoloških čimbenika te regulatornih okvira.

Infrastruktura se smatra ključnim faktorom u oblikovanju mogućnosti plovidbe te pristupačnosti. Luke, pristaništa te navigacijska pomagala glavni su elementi koji su zaslužni za olakšavanje riječnog prometa i mogućnosti napretka u gospodarstvu.

Najznačajnije luke poput *Manaus-a* u Brazilu te *Iquitos-a* u Peruu služe kao glavna čvorišta riječnog prometa. Manaus ima zadovoljavajuću lučku infrastrukturu koja podržava i teretna i putnička plovila, igrajući bitnu ulogu u trgovini i turizmu regije.

U pogledu navigacijskih pomagala, plutače, oznake te svijeta neophodni su elementi za sigurnu plovidbu, posebno u područjima gdje se mijenja tok rijeke zbog kišnih sezonskih razdoblja. Unatoč osnovnim elementima, razvoj infrastrukture u Amazoni suočava se s izazovima radi udaljenosti i nepristupačnog terena. Ograničena cestovna povezanost s riječkim lukama često predstavlja problem u normalnom odvijanju logistike i transporta.

Ekološki čimbenici duboko utječu na uvjete vodenih putova Amazone. Područje Amazone sadrži dvije glavne sezonske varijacije, kišnu i suhu sezonu. Kišna sezona traje od prosinca do svibnja, te radi povećane količine padalina dolazi do porasta razine vode, što plovilima omogućuje pristup udaljenijim područjima. Osim kišne sezone postoji i suha koja traje od lipnja do studenog, u tom vremenskom razdoblju nudi se bolja mogućnost promatranja divljih životinja čije se stanište nalazi u blizini same rijeke.

Poboljšanje upravljanja te korištenja vodenih putova moguće je ostvariti primjenjivanjem tehnoloških čimbenika. Tehnologije poput satelitskih snimki te geografsko informacijskog sustava (GIS) koriste se za praćenje stanja rijeka, promjena razina vodostaja te kartografiranja navigacijskih ruta. Regulatorni okviri neophodni su za upravljanje vodenim putovima Amazone, osiguravajući održivo korištenje te zaštitu okoliša.

⁶³ Javid A.: *Exploring the Amazon Rainforest: 5 Fascinating Facts*, 25. kolovoz 2023., <https://medium.com/@aaishajavid5/exploring-the-amazon-rainforest-5-fascinating-facts-cca458b7b56f> (24.06.2024.)

Krstarenje rijekom Amazonom postaje sve značajniji segment turističke industrije, privlačeći turiste iz cijelog svijeta. Među istaknutijim kompanijama koje nude krstarenja rijekom Amazonom su *Aqua Expeditions* i *Avalon Waterways*.

Usporedba kompanija može se provesti na temelju različitih aspekata poput brodova koji plove tim područjem, trajanjem itinerara, maksimalnim brojem putnika te specifičnosti kompanije (Tablica 2).

Tablica 2. Usporedba ponuda i specifičnosti kompanija za riječna krstarenja na rijeci Amazoni

Naziv kompanije	Brodovi	Vrijeme trajanja itinerara	Maksimalan broj putnika	Specifičnosti
Aqua Expeditions	Aqua Nera, Aria Amazon	3-7 dana	40	luksuzni smještaj, personalizirana usluga, vođeni izleti
Avalon Waterways	Delfin III	4-9 dana	44	restorani nadahnuti lokalnim specijalitetima, predavanja na brodu, razgledavanje povijesnih atrakcija

Izvor: https://www.avalonwaterways.com/river-cruises/amazon-river/?computed_rivers_sm=Amazon&format=vertical&limit=12&page=0&sort=computed_itinerary_firstbestdiscountedprice_usd_tl%3Dasc (19.06.2024.)

Kompanija *Aqua Expeditions* upravlja luksuznim plovilima, posebno *Aqua Nera* i *Aria Amazon*, koji su dizajnirani radi pružanja raskošnog iskustva na rijeci Amazoni. Navedena plovila sadrže prostrane kabine, panoramske prozore i najsuvremenije sadržaje, osiguravajući visoku razinu udobnosti i ekskluzivnosti. Dizajn interijera pruža spoj suvremenog i domaćeg stila, unapređujući impresivno iskustvo.

Kompanija *Avalon Waterways* koristi *Delfin III* za svoja krstarenja Amazonom. Iako također nudi luksuzno iskustvo, *Delfin III* karakteriziraju kabine s elegantnim namještajem te pružanja visoke razine udobnosti. Plovilo nudi sadržaje poput malog bazena, otvorenog salona i wellness centar koji zadovoljava potrebe gostiju za opuštanjem.

U pogledu trajanje itinerara kompanija *Aqua Expeditions* nudi fleksibilna trajanja krstarenja, uključujući itinerere od 3, 4 i 7 dana, omogućujući putnicima da odaberu duljinu svoje avanture na temelju svojih rasporeda i interesa. *Avalon Waterways* nudi duža krstarenja, obično u rasponu od 4 do 9 dana.

Kompanije *Avalon Waterways* te *Aqua Expeditions* nude različita iskustva za riječna krstarenja na rijeci Amazoni, zadovoljavajući različite preference te interese.

3.1.3.3. Područje Afrike

Riječna kružna putovanja Afrikom predstavlja jedinstven i zadivljujući način istraživanja mnogobrojnih krajolika, bogate kulture te životinjskog svijeta. Ploveći vodenim putovima poput rijeke Nil, *Chobe* te *Zambezi*, ova krstarenja putnicima nude jedinstvenu perspektivu prirodne ljepote i povijesnog značaja Afrike.

Povijest kružnih putovanja u Africi bazira se na istraživanjima, kolonizaciji te evoluciji modernog turizma. Kroz godine afričke rijeke su se upotrebljavale za putovanja i trgovinu. Rijeka Nil, najduža rijeka na svijetu, bila je ključna za drevnu egipatsku civilizaciju. Egipćani su koristili rijeku Nil za svrhu transporta, trgovine te komunikacije, dok danas igra značajnu ulogu u gospodarstvu i svakodnevnom životu. Osim Nila, rijeka Niger u zapadnoj Africi služila je kao glavna trgovačka ruta za drevna carstva poput *Mali* i *Songhai*⁶⁴. Rijeka je olakšala kretanje dobara i resursa, uključujući zlato, sol i slonovaču, te je povezivala udaljenije regije te razvijajući gospodarsku i kulturnu razmjenu. Kolonijalno doba označilo je značajan pomak u korištenju afričkih rijeka. Europske sile, željne iskorištavanja resursa kontinenta, krenule su u opsežne istraživačke misije u 19. stoljeću. Istraživači poput *David* *Livingstonea* i *Henryja Mortona Stanleya* plovili su rijekama poput *Zambezi* i *Konga*, mapirajući neistražena područja i uspostavljajući rute za kasnije kolonijalne pothvate⁶⁵. U južnoj Africi riječno krstarenje postalo je popularno krajem 20. stoljeća, osobito na rijekama *Chobe* i *Zambezi*. Krstarenja ovim rijekama omogućuju putnicima da uživaju u obilju divljih životinja i spektakularnom krajoliku regije. Osnivanje nacionalnih parkova i rezervata divljih životinja, poput Nacionalnog parka *Chobe* u Bocvani i *Viktorijinih slapova u Zimbabveu*, dodatno je povećalo privlačnost riječnih krstarenja na ovom području.

Riječno kružno putovanje rijekom Nil nudi jedinstvenu kombinaciju povijesnog istraživanja i luksuznog putovanja, omogućavajući putnicima upoznavanje drevne egipatske civilizacije iz moderne perspektive.

Itinerari rijekom Nil obično prometuju između *Luxora* i *Asuana*, omogućujući pristup poznatim arheološkim nalazištima poput Doline kraljeva, hrama *Karnak* i hrama *Philae*.

⁶⁴ *Songhai empire*, <https://www.britannica.com/place/Songhai-empire> (24.06.2024.)

⁶⁵ *David Livingstone: Exploring the Heart of Africa*, <https://www.academicblock.com/history/explorer/david-livingstone> (25.06.2024.)

Plovidba na brodu, putnicima pruža luksuzni sadržaj, gurmansku hranu te zanimljiva i edukativna predavanja, obogaćujući njihovo znanje o egipatskoj kulturnoj i povijesnoj baštini. Rijeka Nil pruža spokojno i zadivljujuće putovanje, naglašavajući povijesni značaj rijeke te njenu ulogu u kulturi na području sjeveroistočne Afrike.

Najduža rijeka na svijetu, Nil, proteže se preko 6650 kilometara te prolazi kroz jedanaest zemalja u sjeveroistočnoj Africi i ulijeva se u Sredozemno more⁶⁶. Danas se i dalje smatra izvorom trgovine i turizma, a riječna krstarenja jedna su od najpopularnijih aktivnosti. Putovanje uz Nil nudi jedinstveni pogled u drevnu povijest Egipta, zapanjujuće krajolike i živopisnu kulturu.

Međutim, uspjeh i sigurnost riječnog krstarenja Nilom ovise o nekoliko čimbenika, uključujući stanje plovnih putova, infrastrukturu, ekološke i tehnološke faktore te regulatorne okvire.

Infrastruktura koja podržava riječno krstarenje Nilom ključna je za osiguravanje nesmetanog i sigurnog rada operacija. To uključuje izgradnju i održavanje dokova, luka i terminala gdje brodovi za krstarenje pristaju. Najznačajniji dok na rijeci Nil, smješten je u *Luxoru*, koji se često naziva najvećim svjetskim muzejom na otvorenom, služeći kao glavno središte za riječno krstarenje. Dokovi su dobro razvijeni te pružaju moderne pogodnosti za brodove za kružna putovanja. Sadržaji uključuju putničke terminale s čekaonicama, dostupne sigurnosne službe smještene u blizini doka, te jednostavan pristup gradskim povijesnim atrakcijama poput hrama *Karnak* i *Luxor*.

Ključna luka za krstarenje rijekom Nil, poznata po svojoj blizini *Aswan High Dam* i hrama *Philae*, smatra se *Asuan*. Luka *Asuan* opremljena je sveobuhvatnim uslugama, uključujući stanice za opskrbu goriva, objekte za održavanje te carinske urede. Osmišljena je za prihvata velikih količina putnika, osiguravajući nesmetani pristan te mogućnost putnika jednostavniji prijelaz između krstarenja i obalnih izleta.

U pogledu okolišnih čimbenika najveći fokus se stavlja na zaštitu okoliša. Egipatska vlada u suradnji sa nadležnim ekološkim organizacijama provodi stroge protokole gospodarenja otpadom sa ciljem smanjenja negativnog utjecaja na okoliš. Ulaganjem u ekološki prihvatljive tehnologije i prakse, poput brodova na solarni pogon te energetske učinkovite motora, moguće je smanjiti utjecaj nastalog tijekom krstarenja rijekom na okoliš.

Tehnološki napredak igra ključnu ulogu u povećanju sigurnosti i učinkovitosti riječnog krstarenja Nilom. Brod *MS Mayfair* izvrstan je primjer modernog broda opremljenog

⁶⁶ Nile River, <https://education.nationalgeographic.org/resource/nile-river/> (01.07.2024.)

najsuvremenijom tehnologijom u plovidbi rijekom Nil. Brod je opremljen vrhunskim navigacijskim sustavima poput GPS-a te sonara. Navedeni sustavi pomažu u preciznijem utvrđivanjem kursa, izbjegavajući potencijalne opasnosti poput pješčanih sprudova i plitkih područja. Podaci dostupni u stvarnom vremenu, ostvarenih tehnologijama omogućavaju sigurniju plovidbu broda, čak i u promjenjivim razinama vode ili izazovnijim vremenskim uvjetima. Uz svoje tehnološke značajke, *MS Mayfair* nudi niz luksuznih pogodnosti koje poboljšavaju iskustvo putnika. Brod se može pohvaliti elegantno dizajniranim kabinama, gurmanskim restoranima, sunčalištem s bazenom, spa centrom te zabavnim sadržajima.

Krstarenje rijekom Nil pruža jedinstvenu priliku za istraživanje bogate povijesti i kulture Egipta.

Dva vodeća brodarka na ovom tržištu, *AmaWaterways* i *Viking*, nude luksuzna krstarenja koja omogućuju putnicima da uživaju u nevjerojatnim prizorima i iskustvima duž rijeke. Na temelju zadane tablice (Tablica 3), usporedit će se ponuda ovih dviju kompanija, fokusirajući se na vrijeme trajanja itinerara, maksimalan broj putnika i same itinerare.

Tablica 3. Ponuda dviju vodećih kompanija na rijeci Nil

Kompanija	Brod	Vrijeme trajanja itinerara	Maksimalan broj putnika	Itinerar
<i>AmaWaterways</i>	<i>AmaLilia</i>	11 dana	82	Luxor - Cairo
<i>Viking</i>	<i>Viking Hathor</i>	12 dana	82	Cairo - Luxor

Izvor: <https://rivercruiseadvisor.com/2024/06/amalilia-joins-amawaterways-fleet-on-the-nile-and-shes-really-pretty/> (01.07.2024.)

Kompanija *AmaWaterways* je poznata po svojim vrhunskim uslugama i luksuznim brodovima. *AmaLilia*, brod ove kompanije, nudi 11-dnevno krstarenje od *Luxora* do Kaira. Tijekom putovanja, putnici imaju priliku istražiti mnoge znamenitosti koje su stoljećima oblikovale povijest Egipta. Krstarenje započinje u *Luxoru*, koji je često nazivan najvećim svjetskim muzejom na otvorenom. Putnici mogu posjetiti impresivne hramove u *Karnaku* i *Luxoru*, kao i Doline kraljeva gdje su sahranjeni mnogi faraoni. Putovanje završava u Kairu, glavnom gradu Egipta, gdje putnici mogu istražiti piramide u Gizi, Sfingu i Egipatski muzej koji sadrži bogatu zbirku artefakata iz faraonskih vremena.

Viking, druga istaknuta kompanija, nudi 12-dnevno krstarenje brodom *Viking Hathor*, koje ide obrnutim smjerom, od Kaira do *Luxora*. Navedena ruta, također pruža bogato iskustvo kroz povijest i kulturu Egipta. Putovanje započinje u Kairu te završava u *Luxoru*, gdje putnici mogu istražiti bogatu arheološku baštinu grada.

Krstarenje rijekom Nil, bilo s kompanijom *AmaWaterways* ili *Vikingom*, pruža nezaboravno iskustvo koje spaja luksuz, povijest i kulturu. Kompanije nude visoku razinu usluge i udobnosti, te itinerare koji pokrivaju najvažnije znamenitosti Egipta. Izbor između *AmaLilia* i *Viking Hathor* može ovisiti o osobnim preferencijama vezanim za trajanje putovanja, smjera itinerara ili ponuđenim specifičnim sadržajima. Bez obzira na izbor, putnici će sigurno doživjeti fascinantno putovanje kroz vrijeme i prostor duž rijeke Nil.

3.1.3.4. Područje Azije

Riječno kružno putovanje Azijom jedinstven je način istraživanja raznolikosti kontinenta. Svaka rijeka nudi vlastiti niz iskustava, od užurbanih tržnica i drevnih hramova duž rijeke Mekong do značajnih krajolika *Yangtzea*, mirne ljepote *Irrawaddyja*, duhovnog putovanja *Gangesom* te povijesnog bogatstva *Chao Phraye*. Riječno krstarenje kao jedan od načina putovanja omogućuje dublje razumijevanje i upoznavanje bogate azijske kulturne baštine, što ga čini nezaboravnim putovanjem za svakog putnika.

Povijest riječnih krstarenja u Aziji seže iz drevnih vremena, gdje su se rijeke poput *Gangesa*, *Yangtze* smatrale sastavnim djelom razvoja drevnih civilizacija, podržavajući poljoprivredne aktivnosti te omogućavajući trgovinu i robnu razmjenu. Dolaskom Europskih kolonijalnih sila u Aziju tijekom 16. i 17. stoljeća označio je značajan pomak u riječnom putovanju⁶⁷. Pad kolonijalnih carstva i pojava neovisnih država sredinom 20. stoljeća donijeli su nove prilike za riječna putovanja. Vlade i privatna poduzeća počela su prepoznavati potencijal riječnih krstarenja kao turističke industrije.

Popularnost riječnih krstarenja u jugoistočnoj Aziji nastavlja postepeno rasti, što se odražava u broju provedenih riječnih putovanja. Na temelju sljedeće tablice (Tablica 4.) dati će se pregled najčešćih kompanija koje su u 2023. godini organizirali te provodili riječna kružna putovanja te njihov ukupan broj.

⁶⁷ *Asia River Cruises*, <https://www.rivervoyages.com/destination/asia>, 01.07.2024.

Tablica 4. Broj riječnih itinerara u jugoistočnoj Aziji u 2023. godini

Naziv kompanije	Broj putovanja	Ukupni udio (%)
<i>Avalon Waterways</i>	69	26.85
<i>Croisi Europe</i>	56	21.8
<i>Lindblad Exoedition</i>	1	0.38
<i>Pandaw River Cruises</i>	22	8.56
<i>Scenic</i>	109	42.41
UKUPNO	257	100.00%

Izvor: https://www.researchgate.net/figure/Number-of-river-voyages-in-Southeast-Asia-to-be-serviced-in-2023_tbl1_367407039 (02.07.2024.)

Vodeća kompanija na tržištu riječnih kružnih putovanja u jugoistočnoj Aziji u 2023. godini je *Scenic* s ostvarenih 109 putovanja odnosno 42,41% ukupnih putovanja, a slijede ga kompanije *Avalon Waterways* sa 69 putovanja te *Croisi Europe* s 56 putovanja. Raznolikost u ponudi ovih krstarenja naglašava široku privlačnost i rastuću potražnju za riječnim krstarenjima u jugoistočnoj Aziji.

Rijeka *Mekong* jedna je od najznačajnijih plovnih putova u Aziji te predstavlja značajnu ulogu u riječnim krstarenjima. Duljina rijeke iznosi preko 4300 kilometara, te prolazi kroz šest zemalja među kojima su Kina, Mianmar, Laos, Tajland, Kambodža te Vijetnam⁶⁸.

Na razvoj i održivost riječnog krstarenja rijekom *Mekongom* utječe nekoliko ključnih čimbenika: stanje plovnih putova, uključujući infrastrukturu, ekološki čimbenici, tehnološki aspekti i regulatorni okviri.

Infrastruktura rijeke *Mekong* ključna je za siguran i učinkovit rad riječnih krstarenja. U mnogim dijelovima *Mekonga*, posebno u Kambodži i Vijetnamu, napravljena su značajna poboljšanja infrastrukture za prihvata većih i luksuznijih brodova za krstarenje, što je zauzvrat potaknulo rast industrije riječnih krstarenja. Međutim, u manje razvijenim regijama poput dijelova Laosa i Kambodže, neadekvatna infrastruktura ostaje značajan izazov. Ograničeni kapaciteti za pristajanje uzrokuju da sidrenje brodova za krstarenje na pučini, a putnici se moraju prebacivati na kopno putem malih pomoćnih broda koji mogu predstavljati određene sigurnosne rizike.

Okolišni čimbenici također su značajan faktor u riječnom krstarenju *Mekongom*. Izgradnja brana duž rijeke *Mekong*, ostavlja određeni utjecaj na okoliš, posebno u Kini i Laosu. Brane značajno mogu promijeniti prirodni tok rijeke, utječući na razine vode te utječući na lokalne ekosustave. U Kambodži i Vijetnamu promjene u protoku vode dovele

⁶⁸ White G.F., Owen L.; *Mekong River*, <https://www.britannica.com/place/Mekong-River> (03.07.2024.)

su do smanjenja ribljih populacija i poremetile egzistenciju zajednica koje ovise o ribolovu. Za operatere riječnih krstarenja, ove promjene okoliša zahtijevaju stalno praćenje i prilagodbu rasporeda krstarenja i ruta.

3.1.3.5. Područje Australije

Riječno kružno putovanje u Australiji nudi jedinstveno i zadivljujuće iskustvo u istraživanju raznolikih krajolika kontinenta. Od rijeke *Murray* do bujnih, tropskih područja rijeka Sjevernog teritorija. Krstarenja pružaju intiman način u pogledu istraživanja prirodnih i kulturnih ljepota Australije.

Povijest riječnog kružnog putovanja Australijom seže od ranog 19. stoljeća tijekom razdoblja europskih kolonizacija. U početku rijeke su prvenstveno služile za prijevoz i trgovinu, razmjenu dobara. Najduža australska rijeka, *Murray* igrala je ključnu ulogu u razvoju kopnenih regija. Parobrodi s lopaticama, poput *PS Adelaide*, počeo je s radom 1866. godine, te je bila uobičajena pojava na rijeci *Murray*, prevozeći robu i putnike između ruralnih područja i većih gradova⁶⁹. Posljednjih je desetljeća riječno krstarenje u Australiji doživjelo renesansu, potaknuto inovacijama u dizajnu plovila i sve većim interesom za jedinstvena putovanja. Nudeći tematska krstarenja, poput kušanja vina u regiji *Riverland* Južne Australije ili ekspedicijama usmjerenih na prometanje divljih životinja na Sjevernom teritoriju.

Raznolikost australskih vodenih putova omogućila je širenje industrije izvan rijeke *Murray*. Primjerice, regija *Kimberley* u zapadnoj Australiji postala je tražena destinacija za riječna krstarenja, nudeći zadivljujuće poglede na krajolike, vodopade i aboridžinske umjetnine na stijenama. Osim toga, krstarenja rijekom *Hawkesbury* u blizini *Sydneya* pružaju kombinaciju prirodnih ljepota i blizine urbanih atrakcija

Riječno krstarenje rijekom *Murray* nudi vrhunsku priliku za istraživanje jednog od najpoznatijih vodenih putova Australije, poznatog po svom povijesnom, ekološkom i kulturnom značaju.

Protežući se preko 2500 kilometara, rijeka *Murray* prolazi kroz tri države Novi Južni Wales, Viktoriju i Južnu Australiju, pružajući raznolikost krajolika i iskustava (Slika 6)⁷⁰.

⁶⁹ *Ps Adelaide*, <https://echucahistoricalsociety.org.au/p-s-adelaide/> (04.07.2024.)

⁷⁰ *5 fast facts about the River Murray*, 22. ožujak 2018., <https://www.environment.sa.gov.au/goodliving/posts/2017/03/river-murray-facts> (05.07.2024.)

Slika 6. Tok rijeke Murray

Izvor: <https://www.murrayregionaltourism.com.au/wp-content/uploads/sites/2/Murray-Region-Cruising-Strategy-Summary-Report-R2.pdf> (05.07.2024.)

Najzanimljivija područja krstarenja rijekom Murray često uključuju posjet vinogradima svjetske klase u poznatim vinskim regijama, istraživanje šarmantnih gradova uz rijeku, svjedočenje bogatom divljem svijetu poput klokana i autohtonih vrsta ptica te plovidbu povijesnim sustavima ustava.

Rijeka *Murray*, najduža australska rijeka, stoljećima je bila značajna rijeka za trgovinu. Povijesna važnost rijeke seže od drevnih vremena autohtonih naroda do kolonijalnog i modernog doba. Riječno krstarenje rijekom *Murray* nudi neusporediv uvid u bogatu povijest. Prije europskih doseljavanja, rijeka *Murray* bila je bitan resurs za domorodačke narode jugoistočne Australije. Rijeka, poznata i kao *Millewa* od naroda *Yorta Yorta*, osiguravala je tadašnjem stanovništvu hranu, vodu te je služila kao mogućnost transporta. Autohtone zajednice razvile su sofisticirane tehnike ribolova i izgradile kanue od kore drveta za plovidbu. *Murray* se također smatra središnjim djelom kulturnih i duhovnih događanja, sadržavajući brojna sveta mjesta duž svoje obale. Europsko istraživanje rijeke Murray počelo je ozbiljno početkom 19. stoljeća. Ekspedicija *Charlesa Sturta* 1830. godine omogućila je kartiranje većeg dijela toka rijeke, ističući njezin potencijal za plovidbu i trgovinu⁷¹.

⁷¹ *General history*, <https://www.charlessturt.sa.gov.au/community/arts-culture-and-history/local-history/general-history> (06.07.2024.)

Kružno putovanje rijekom Murray pod utjecajem je nekoliko čimbenika, uključujući infrastrukturu, ekološke i tehnološke faktore te regulatorne okvire.

Infrastruktura koja se upotrebljava u riječnom krstarenju uključuje objekte za pristajanje, navigacijska pomagala i sadržajima na obali. Ključne pristanišne točke duž rijeke, *Echuca*, *Mildura* i *Goolwa*, nude osnovne usluge za brodove, poput punjenja gorivom, održavanjem te održavanjem objekta za ukrcaj i iskrcaj putnika.

Luke i marine pružaju objekte za pristajanje brodova za kružna putovanja. *Mannum Dock*, smješten u *Mannumu*, povijesna je luka pretvorena u modernu marinu, služeći kao središte riječnih krstarenja, s objektima za pristajanje, održavanje i pružanje turističke usluge. Infrastruktura se mora stalno razvijati kako bi zadovoljila veću potražnju te omogućila prihvat većih i sofisticiranijih plovila.

Regulatorni okvir koji regulira riječno krstarenje rijekom *Murray* ključan je za osiguranje sigurnosti te zaštiti okoliša. Razni državni i lokalni propisi pokrivaju aspekte poput sigurnosnih standardnih plovila, gospodarenja otpadom i prava na korištenje vode. *Darling Basin Authority (MDBA)* ima ključnu ulogu u reguliranju korištenja vode i osiguravanju zdravlja riječnog sustava⁷². Politike i propisi MDBA-a pomažu uravnotežiti potrebe poljoprivrednih, industrijskih i rekreacijskih korisnika dok istovremeno promoviraju prakse održivog upravljanja vodom.

3.2. KRUŽNA PUTOVANJA U RIJEČNOM PROMETU U EUROPI

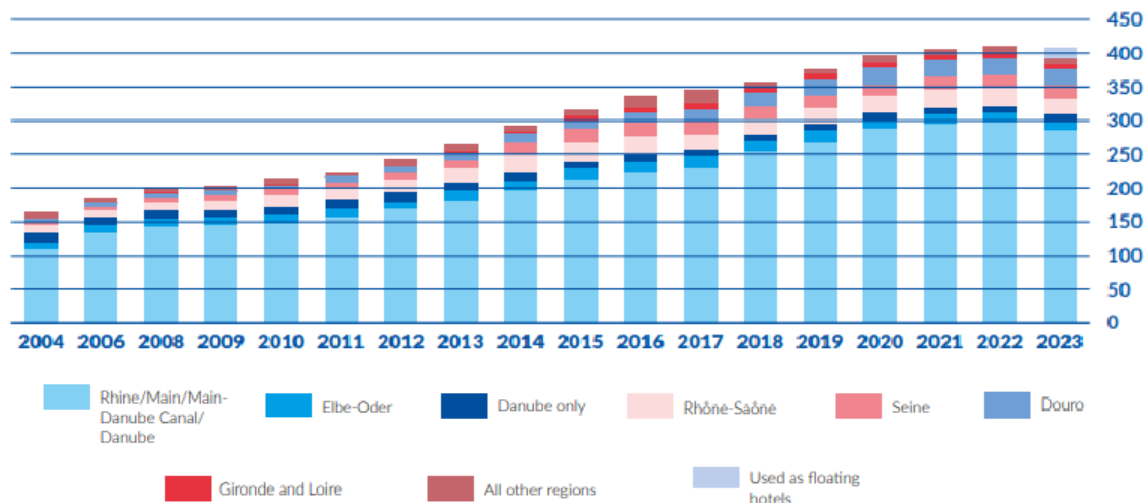
Riječno kružno putovanje Europom najrazvijenije je područje riječnog krstarenja te nudi kombinacije povijesnog bogatstva, kulturne raznolikosti i ljepote krajolika. Velika europska mreža plovnih rijeka, kao što su Dunav, Rajna, *Seina* i *Douro*, putnicima omogućuje istraživanje bezbrojnih mjesta svjetske baštine UNESCO-a, srednjovjekovnih gradova i kozmopolitskih gradova, sve iz udobnosti svog broda za krstarenje.

Infrastruktura koja podržava riječna krstarenja u Europi vrlo je razvijena, s najsuremenijim lukama, učinkovitim prometnim vezama i dobro održavanim vodenim putovima koji osiguravaju glatka i ugodna putovanja.

Popularnost riječna kružnih putovanja ovisi o području plovidbe te njezinoj razvijenosti. Temeljem grafikona (Grafikon 4) daje se sveobuhvatni prikaz rasta i

⁷² *Murray–Darling Basin Authority*, <https://www.mdba.gov.au/> (07.07.2024.)

distribucije brodova za riječna krstarenja u različitim europskim regijama u razdoblju od 2004. do 2023. godine.

Grafikon 4. Broj riječnih krstarenja u EU prema regijama unutarnjih plovnih putova

Izvor: https://inland-navigation-market.org/wp-content/uploads/2023/10/CCNR_annual_report_EN_2023_WEB-1.pdf (08.07.2024.)

Temeljem grafikona 4 može se zaključiti i uvidjeti postepeni rast u ukupnom broju brodova za riječna kružna putovanja koja djeluju na području EU u razdoblju od 2004. do 2023. godine. Počevši od približno 200 plovila u 2004., broj se postupno povećavao svake godine, dosegnuvši do oko 400 plovila do 2023. Trend rasta potaknut je sve većom potražnjom za riječnim krstarenjima kao načinom putovanja za istraživanje europskih vodenih putova.

Grafikon 4 kategorizira brodove za riječna krstarenja na temelju regija u kojima plove, pružajući uvid u najčešće posjećivana područja. Regije uključuju Rajna/Majna/Majna-Dunav/Dunav, Elba-Oder, samo Dunav, Rhône-Saône, Seine, Douro, Gironde i Loire te druge regije, s dodatnom kategorijom za plovila koja se koriste kao plutajući hoteli.

Područje Rajna/Majna/Majna-Dunav/Dunav obilježena je svijetloplavim stupcima, te ujedno čini najveći udio brodova za riječna krstarenja. Istaknutost regije Rajna/Majna/Majna-Dunav/Dunav može se pripisati njenim opsežnim i dobro povezanim vodenim putovima, koji prolaze kroz nekoliko ključnih europskih zemalja, nudeći raznolike kulturne i povijesne atrakcije.

Elba-*Oder*, označena tamnoplavom bojom, pokazuje skromnu, ali stalnu prisutnost brodova za riječna krstarenja. Rast u području Elbe-*Oder* ukazuje na stabilan i kontinuiran interes putnika.

Dunav je označen srednje plavi segmentima te predstavlja plovila koja plove isključivo na rijeci Dunav. Smatra se drugom najdužom rijekom u Europi te je glavna ruta za riječna krstarenja.

Rhône-Saône predstavljena svijetloružičastom bojom, regija je koja također pokazuje stalni porast broja plovila. Slikovite i kulturno bogate rijeke *Rhône* i *Saône* privlače mnoge turiste, pridonoseći rastu krstarenja. S

Seine, označena tamnijom ružičastom bojom, smatra se sinonimom za Pariz i njegovu okolicu.

Douro je prikazana svijetloljubičastom bojom, također bilježi postupni porast broja brodova za krstarenje.

Gironde i *Loire* označeni su crvenom bojom, ove regije pokazuju manji, ali značajan broj plovila, što ukazuje na njihovu nižu, ali stalnu prisutnost na tržištu.

Druge regije i plutajući hoteli označeni sivim i prugastim segmenti predstavljaju druge regije i plovila koja se koriste kao plutajući hoteli.

Navedene kategorije odnosno područja odvijanja kružnih putovanja pokazuju različit rast s obzirom o kojem je području riječ te prikazuju diverzifikaciju u ponudi i korištenju riječnih kružnih putovanja.

Kružna putovanja rijekom Rajnom odvija se unutar jedne od najznačajnijih regija Europe pružajući kombinaciju jedinstvene prirodne i kulturne baštine.

Protežući se preko 1230 kilometara od švicarskih Alpa do Sjevernog mora, rijeka Rajna prolazi kroz šest zemalja među kojima su Švicarska, Lihtenštajn, Austrija, Njemačka, Francuska te Nizozemska⁷³.

Rijeka Rajna odigrala je ključnu ulogu u europskoj povijesti, služeći kao prirodna granica, prometna ruta te kanal. Značaj rijeke datira iz rimskog doba kada je označavala sjevernu granicu Rimskog Carstva. Strateški i gospodarski značaj vidljiv je temeljem brojnih dvoraca, utvrda te naselja smještenih uz riječnu obalu. U srednjem vijeku Rajna je bila glavni plovni put za trgovinu, povezujući Sjeverno more s kopnom Europom i olakšavajući razmjenu dobara, ideja i kulture.

⁷³ Mutton A.F.A., Sinnhuber K.A., Rhine River, 22. lipanj 2024., <https://www.britannica.com/place/Rhine-River> (10.07.2024.)

Kružna putovanja Rajnom razlikuju se po trajanju, temi te razini luksuza. Mogućnosti se kreću od kratkih trodnevni putovanja do opsežnih dvotjednih putovanja, prilagođenim različitim preferencijama putnika. Tematska putovanja stavljaju fokus na degustacije vina, božićnih tura te povijesnih tura koja pružaju specijalizirana iskustva.

Infrastruktura je bitna komponenta normalnog razvoja plovni putova. Rijeka Rajna ima dobro razvijene luke i pristaništa koje primaju brodove za riječna krstarenja. Glavne luke smještene na rijeci su *Basel*, *Strasbourg*, *Köln* te Amsterdam (Slika 7) koje sadrže putničke terminale, postaje za punjenje goriva te adekvatnih objekata za odlaganje otpada.

Slika 7. Glavne luke smještene na rijeci Rajni

Izvor: <https://www.heatheronhertravels.com/wp-content/uploads/2013/07/Rhine-Cruise-Map-featured.jpg> (20.08.2024.)

Rijekom Rajnom upravlja složen regulatorni okvir koji uključuje više zemalja i međunarodnih tijela. *The Central Commission for the Navigation of the Rhine* (CCNR) igra ključnu ulogu u reguliranju plovidbe, sigurnosnih standarda te zaštite okoliša.

3.3. KRUŽNA PUTOVANJA U RIJEČNOM PROMETU U REPUBLICI HRVATSKOJ

Riječno krstarenje u Republici Hrvatskoj, postepeno se razvija te predstavlja jedinstven i zadivljujući način za istraživanje prirodnih ljepota, kulturne baštine i slikovitih krajolika zemlje.

Kružna putovanja rijekama dio su turističke industrije koje postepeno dobiva sve veću popularnost, dajući potencijal Republici Hrvatskoj kao destinacija za riječna krstarenja. Danas riječna krstarenja moguća su na rijekama Dunav, Sava i Drava.

Rijeka Sava, protječe kroz Zagreb te nudi kraća i više lokalizirana krstarenja, pružajući uvid u povijesne i kulturne znamenitosti glavnog grada.

Drava teče kroz istočnu Hrvatsku te nudi slikovita krstarenja koja ističu prirodne krajolike i životinjski svijet regije.

Riječno kružno putovanje rijekom Dunav nudi jedinstveno iskustvo putovanja koje kombinira prirodnu ljepotu, kulturnu i povijesnu raznolikost.

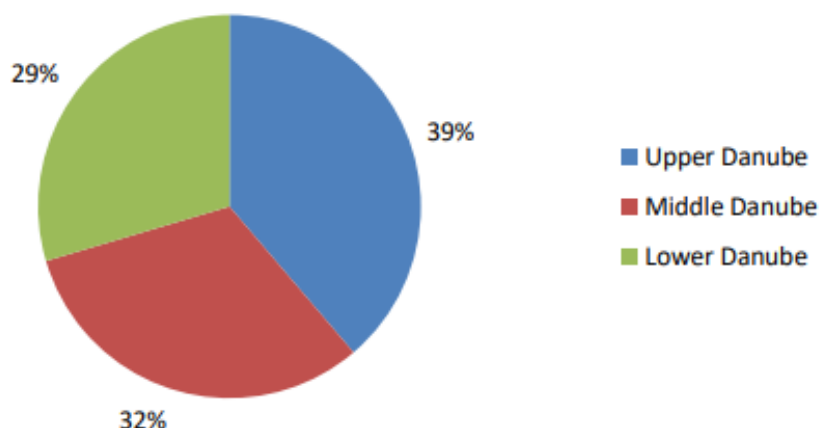
Dunav je druga najduža europska rijeka, s duljinom od 2850 kilometara te prolazi kroz deset zemalja među kojima su Njemačka, Austrija, Slovačka, Mađarska, Hrvatska, Srbija, Rumunjska, Bugarska, Moldavija i Ukrajina⁷⁴.

Rijeka Dunav obično se dijeli na tri glavna dijela, Gornji Dunav, Srednji Dunav te Donji Dunav. Svaki dio prolazi kroz različite zemlje i regije te ih karakteriziraju različita geografska i hidrološka obilježja.

Gornji Dunav se proteže od izvora rijeke u *Schwarzwald* do Bratislave, Srednji Dunav od Bratislave do *Iron Gates Gorge* smještenog na granici između Srbije i Rumunjske te Donji Dunav se nalazi od *Iron Gates Gorge* do Crnog mora. Svaki dio rijeke Dunav igra značajnu ulogu u prometu, gospodarskim aktivnostima te kulturnoj razmjeni regija kroz koje prolazi.

Na temelju grafikona (Grafikon 5) moguće je uvidjeti raspodjelu luka prema dijelovima Dunava.

⁷⁴ Penčev P. G., Pinka P.G.: *Danube river*, 13. srpanj 2024., <https://www.britannica.com/place/Danube-River> (14.07.2024.)

Grafikon 5. Raspodjela luka po dijelovima Dunava

Izvor: https://danube-region.eu/wp-content/uploads/2020/01/Cruise-Tourism-in-the-DR_Report_ENG.pdf
(12.07.2024.)

Najveći postotak odlazi na luke smještene u Gornjem Dunavu i iznosi 39%, druge po redu su smještene u Srednjem Dunavu s 32% te zadnje luke su smještene u Donjem Dunavu i iznose 29%.

Hrvatski dio Dunava treći je najkraći nacionalni dio rijeke i iznosi samo 137 kilometara⁷⁵. Cijelim svojim tokom kroz zemlju rijeka Dunav je državna granica između Hrvatske i Srbije.

Za uspješno krstarenje rijekom potrebno je uzeti u obzir nekoliko uvjeta plovnih putova, uključujući infrastrukturu, okolišne čimbenike, tehnološke aspekte te regulatorne okvire. Svaki od njih igra ključnu ulogu u održavanju održivosti i sigurnosti riječnog krstarenja.

Infrastruktura plovnog puta temelj je za omogućavanje glatkog i učinkovitog riječnog kružnog putovanja. Luke duž Dunava, poput onih u Beču, Budimpešti i Beogradu, opremljene su modernim objektima za prihvat brodova za krstarenje, nudeći pristaništa, putničke terminale te usluge opskrbe gorivom.

Okolišni čimbenici značajno utječu na riječno krstarenje Dunavom. To uključuje različite sezonske razine vode te vremenske uvjete. Vodostaj Dunava može značajno varirati zbog godišnjih doba, što utječe na njegovu mogućnost plovidbe. Visoki vodostaji u proljeće zbog topljenja snijega i jakih kiša mogu dovesti do poplava, dok niski vodostaji ljeti i u jesen mogu ograničiti plovidbu te prekid brojnih plovidbi.

⁷⁵ Study of the development of the cruise tourism in the Danube region, 19. studeni 2019., https://danube-region.eu/wp-content/uploads/2020/01/Cruise-Tourism-in-the-DR_Report_ENG.pdf (13.07.2024.)

Tehnološki napredak ključan je za povećanje sigurnosti i učinkovitosti kružnih putovanja na rijekama. Navigacijska tehnologija, poput GPS-a te brojnih automatiziranih sustava, pomaže kapetanima u plovidbi kroz uske prolaze te upravljaju složenim manevrima pristajanja.

Plovidba po rijeci Dunav atraktivna je i zanimljiva većem brojem operatora koji plove njome. Na temelju sljedeće tablice (Tablica 5) prikazan je ukupan broj kruzera po operatorima kružnih putovanja za 2020. godinu na rijeci Dunav.

Tablica 5. Broj kruzera po operatorima kružnih putovanja za 2020. godinu

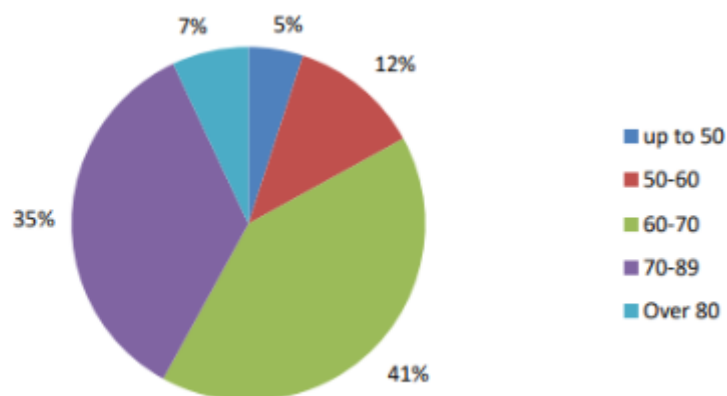
Cruise operator	Number of cruises (2020)	Share (%)
AmaWaterways	256	8,50
A-ROSA Cruises	218	7,24
Avalon Waterways	239	7,93
CroisiEurope	140	4,65
Emerald Waterways	165	5,48
Gate 1 Travel	114	3,78
Scenic Tours	100	3,32
Tauck World Discovery	156	5,18
Uniwold River Cruises	147	4,88
Viking River Cruises	283	9,40
Lüftner Cruises / Amadeus Cruises	42	1,39
U River cruises	30	1,00
Nicko Crusies	150	4,98
Regina River Cruises	38	1,26
Travel Marvel	49	1,63
CruceMundo	8	0,27
The river cruise line	25	0,83
Boat bike tours/ Best bike boat tours	122	4,05
Crystal Cruises	51	1,69
Feenstra Rijn Lijn	5	0,17
Phoenix Reisen	259	8,60
1AVista	56	1,86
Viva Cruises	39	1,29
PlanTours	26	0,86
DDSC Blue Danube	41	1,36
RivCru	20	0,66
Fred. Olsen Cruise line	6	0,20
Chervona Ruta	2	0,07
DCS-Touristik GmbH	35	1,16
Vantage Deluxe World Travel	33	1,10
Reisebüro Mittelthurgau AG (Excellence River Cruise)	59	1,96
Riviera Travel	98	3,25
Total	3012	100,00

Izvor: https://danube-region.eu/wp-content/uploads/2020/01/Cruise-Tourism-in-the-DR_Report_ENG.pdf
(12.07.2024.)

Ukupan broj većih programa krstarenja za 2020. godinu koje su najavili kruzери iznosi 372. Uzimajući u obzir činjenicu da dio programa nudi putovanja u oba smjera rijeke kao dva nezavisna putovanja, s odvojenim rutama, iako nose isto ime kao program, ukupan broj programa je 49612. Kada se ovom broju dodaju njihove različite varijacije, koje su dostupne i kao zasebni programi 263, onda je u prodaji ukupno 759 programa krstarenja Dunavom.

Top 5 operatora kružnih putovanja po broju krstarenja uključuje kompanije *Viking River Cruises* (283), *Phoenix Reisen* (259), *AmaWaterway* (256), *Avalon Waterways* (239) te *A-Rosa Cruises* (218).

Kružno putovanje rijekom Dunav privlači širok spektar putnika, prvenstveno starije životne dobi. Široka rasprostranjenost dobnih skupina putnika prikazana je kružnim dijagramom (Grafikon 6).

Grafikon 6. Dobna skupina putnika na rijeci Dunavu izražena u %

Izvor: https://danube-region.eu/wp-content/uploads/2020/01/Cruise-Tourism-in-the-DR_Report_ENG.pdf
(14.07.2024.)

Na temelju dijagrama (Grafikon 6) značajnih 41% turista ima između 60 i 70 godina, a slijedi ih 35% koji imaju između 70 i 89 godina. Dobna skupina od 50 do 60 godina čini 12%, dok mlađi putnici do 50 godina čine 5%, odnosno 7% najstarija skupina iznad 80 godina. Ova demografska distribucija ukazuje na popularnost kružnih putovanja Dunavom među starijim putnicima koji traže ležerna i slikovita putovanja.

4. PERSPEKTIVA RAZVOJA KRUŽNIH PUTOVANJA U RIJEČNOM PROMETU

U ovom dijelu istraživanja stavlja se važnost na perspektivi razvoja kružnih putovanja u riječnom prometu koji podrazumijevaju prognozu te čimbenike koji su ključni za razvoj riječnih kružnih putovanja.

Posebno su obrađeni i analizirani statistički podaci temeljem kojih je moguće predvidjeti potencijalni rast riječnih kružnih putovanja u svijetu i Europi te regulirati odnosno spriječiti potencijalne nedostatke radi postizanja što bolje učinkovitosti.

4.1. PROGNOZA I ČIMBENICI RAZVOJA RIJEČNOG PROMETA U SVIJETU

Industrija riječnih kružnih putovanja doživjela je snažan rast u posljednjih nekoliko desetljeća, nudeći jedinstvena iskustva putovanja koja kombiniraju kulturnu i povijesnu raznolikost sa predivnim okolnim krajolicima.

Na temelju podataka prikazanih na grafikonu (Grafikon 7) može se vidjeti projekcija veličine tržišta riječnih krstarenja izraženih u milijardama dolara, u vremenskom razdoblju od 2018. do 2028. godine.

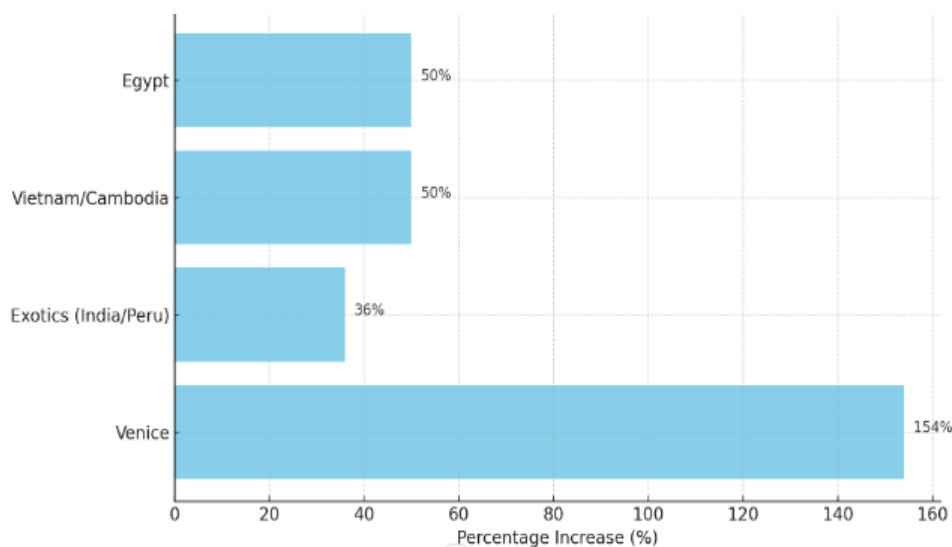
Grafikon 7. Veličina tržišta riječnog krstarenja u razdoblju 2018.-2028. godine

Izvor: <https://www.technavio.com/report/river-cruise-market-analysis> (30.06.2024.)

U 2018. veličina tržišta iznosila je 4,30 milijardi USD. Značajan pad dogodio se 2020., što se vjerojatno može pripisati pandemiji COVID-19, koja je značajno utjecala na sektore

turizma i putovanja. Međutim, industrija je pokazala stalan oporavak i početak rasta od 2021. godine nadalje. Projekcije ukazuju na dosljedno povećanje veličine tržišta, dosegnuvši najvišu točku 2028. Ključne metrike rasta naglašavaju ovaj pozitivan trend, s godišnjom stopom rasta od 11,85% predviđenom za 2024. i složenom godišnjom stopom rasta (CAGR) od 12,65% od 2023. do 2028. Nadalje, projicira se da će inkrementalni rast između 2023. i 2028. iznositi 4,03 milijarde USD, što ukazuje na značajno širenje tijekom ovog razdoblja. Podaci također ukazuju na ubrzani rast, sugerirajući snažno širenje tržišta potaknuto rastućom potražnjom, inovacijama i potencijalno održivim praksama unutar industrije. Sve u svemu, izgledi pokazuju snažan oporavak i obećavajuću budućnost za sektor riječnih krstarenja, koji karakterizira značajan i održiv rast.

Osim predviđanja tržišta moguće je predvidjeti i povećanje broja putnika na određenim destinacijama u svijetu. Grafikon 8 prikazuje dijagram koji pokazuje predviđanja u povećanju protoka putnika na destinacijama poput Egipta, Vietnama/Kambodže, Indije/Perua te Venecije u 2025. godini.

Grafikon 8. Projekcija rasta tokova putnika s obzirom na destinacije za 2025. godinu

Izvor: <https://www.goodhousekeeping.com/uk/lifestyle/travel/a4555572/river-cruising-demand-growing/>
(01.09.2024.)

Na temelju grafikona (Grafikon 8) može se predvidjeti najveći rast tokova putnika u Veneciji koji iznosi 154%, dok drugo mjesto dijele Egipat i Vijetnam/Kamodža sa 50% povećanja i zadnja India/Peru sa 36%. Navedene destinacije bilježe značajan rast zbog kombinacije poboljšane turističke infrastrukture, specijaliziranih ponuda koje odgovaraju

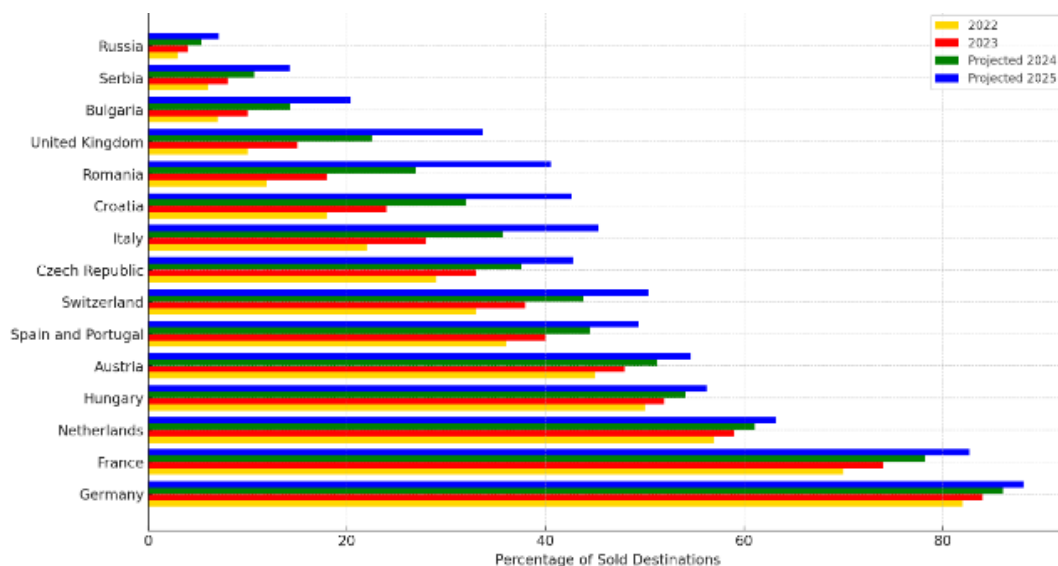
sve zahtjevnijim interesima putnika te rastuće potražnje za autentičnim i kulturno bogatim putovanjima.

4.2. PROGNOZA I ČIMBENICI RAZVOJA RIJEČNOG PROMETA U EUROPI

Budućnost riječnih kružnih putovanja u Europi ujedno predviđa značajan rast, potaknut preferencijama putnika, napretka u dizajnu brodova te strateški planiranim itinerarima. Daljnjim razvojem industrije, pojavljuje se sve veća potražnja za riječnim kružnim putovanjima, potaknuta sve većom željom za stjecanjem jedinstvenih iskustava tijekom putovanja.

Čimbenici poput poboljšanih pogodnosti na brodu, održivih praksi te istraživanja manje poznatih destinacija igrati ključnu ulogu u oblikovanju budućeg tržišta riječnih kružnih putovanja.

Na temelju podataka prikazanih grafikonom (Grafikon 9) za 2022. i 2023. godinu napravljena je projekcija rasta prodanih Europskih destinacija za 2024. te 2025. godinu.

Grafikon 9. Projekcija rasta prodanih Europskih destinacija za 2024.-2025. godinu

Izvor:

https://www.travelmarketreport.com/library/TMR/TMR_River_Cruise_Outlook_2023/index.html?page=16
(01.09.2024.)

Grafikon pruža sveobuhvatan prikaz postotaka prodanih destinacija riječnih kružnih putovanja u raznim europskim zemljama u rasponu od 2022. do predviđenih podataka za 2025. godinu.

Njemačka i Francuska predstavljaju vodeća tržišta, stalno pokazujući najveći postotak prodanih odredišta tijekom godina. Konkretno, Njemačka ne samo da zadržava svoju vodeću

poziciju, već također pokazuje stalan porast u postotku prodanih destinacija svake godine, što ukazuje na snažnu i rastuću potražnju. Francuska je slijedi u stopu, također pokazujući solidan uzlazni trend, ističući njezinu privlačnost kao destinacije za riječna kružna putovanja.

Ostale zemlje poput Nizozemske, Mađarske i Austrije, pokazuju snažnu izvedbu sa značajnim postocima prodanih destinacija. Navedene zemlje su dobro pozicionirane između srednjih do visokih vrijednosti na grafikonu što ukazuje na njihovu stalnu popularnost te potencijalnog rasta u budućnosti.

Nasuprot tome, zemlje poput Srbije, Bugarske i Rusije pozicionirane su na donjem dijelu grafikona, s relativno manjim postocima prodanih destinacija. Navedene zemlje pokazuju samo skromna povećanja, što ukazuje na jednaku razinu potražnje. Unatoč tome, činjenica da postoji rast, čak i ako je skroman, odražava ekspanziju interesa za riječna kružna putovanja.

Ukupni uzlazni trend uočen na grafikonu (Grafikon 9), posebno u projekcijama za 2024. i 2025. godinu, naglašava sve veću potražnju za riječnim kružnim putovanjima u Europi. Taj se rast može pripisati nekoliko čimbenika, poput razvoju novih dizajna brodova, poboljšanih itinerera i sadržaja na brodu. Daljnjim razvojem industrije riječnih kružnih putovanja dolazi do novih inovacija i široj ponudi raspoloživih destinacija.

5. ZAKLJUČAK

Riječna kružna putovanja čine mali, ali značajan segment ukupnog tržišta kružnih putovanja. Unatoč skromnom udjelu, tržište kružnih putovanja rijekama bilježi brzu ekspanziju i smatra se jednim od najbržih rastućih sektora u turizmu.

Osnovna obilježja i specifičnosti kružnih putovanja u riječnom prometu odlikuju svojim jedinstvenim karakteristikama i specifičnostima. Povijest kružnih putovanja seže u davna vremena kada su rijeke služile kao temeljne prometne rute te je njihova važnost kroz godine postala sve značajnija. Riječna kružna putovanja se mogu dijeliti prema vrsti i tipu, a najznačajnija su tematska, avanturistička te luksuzna. Svaki od navedenih oblika putovanja pruža različita iskustva prilagođena krajnjim korisnicima. Tematska riječna krstarenja usredotočena su na određene interese poput povijesnih obilazaka, kulturnih izleta ili kulinarskih iskustava. Primjer takvog krstarenja moguće je vidjeti na rijeci Dunav, koji uključuje zaustavljanja na raznim mjestima UNESCO-ve baštine, kušanje vina u poznatim vinogradima te vođenim obilascima kroz povijesne gradove poput Beča i Budimpešte. Avanturističko riječno krstarenje u odnosu na tematsko, pruža više surovo i istraživačko iskustvo, često u udaljenijim ili manje posjećenijim regijama. Krstarenje rijekom Amazonom izvrstan je primjer avanturističkog tipa krstarenja, nudeći promatranje divljih životinja, šetanje prašumom te posjete autohtonim zajednicama, pružajući impresivno iskustvo u srcu prašume. Luksuzna krstarenja stavljaju naglasak na udobnost i raskoš, usluživajući klijente visoke klase. Riječno krstarenje Rajnom, smatra se odličnim primjerom luksuznog krstarenja te ujedno u svojoj ponudi uključuje restoran visoke kategorije, privatne izlete uz obalu te personalizirane usluge.

Osim osnovnih obilježja kružnih putovanja u riječnom prometu, od iznimne su važnosti i elementi te čimbenici koji su potrebni pri formiranju riječnih kružnih putovanja. Jedan od bitnijih elemenata su brodovi, od kojih svaki odgovara različitim potrebama i preferencijama. *Longships* brodovi poznati su po svom elegantnom dizajnu i učinkovitosti, te su ujedno moderna verzija tradicionalnih brodova koje su koristili Vikinzi. Predviđeni su za plovidbu u plitkim vodama i uskim ustavama, što ih čini idealnim za europska riječna kružna putovanja. *Paddlewheel Cruisers* nude nostalgичno putovanje u kombinaciji s tradicijom. Podsjećaju na brodove na parni pogon iz 19. stoljeća. Osobito su popularni na američkim rijekama poput Mississippija, gdje pružaju jedinstvenu kombinaciju povijesti i uživanja u prirodnim ljepotama. Ekspedicijski brodovi predviđeni su za avanture i istraživanja, posebno u zahtjevnijim riječnim okruženjima. Brodovi za ekspediciju su

izdržljiviji te često opremljeni naprednim navigacijskim alatima koji im omogućavaju nesmetanu plovidbu.

Stanje i analiza plovnih putova i tokova putnika mogu se analizirati na svjetskoj, europskoj i nacionalnoj razini. Riječna krstarenja u Sjevernoj Americi dobro su razvijena, a rijeka Mississippi je najbolji primjer uspješne rute kružnih putovanja. Kompanije poput *American Cruise Lines* nude razna tematska krstarenja koja istražuju povijesno i kulturno bogatstvo regije. Rijeka Amazona, najveća svjetska rijeka po protočnosti, nudi neusporedivu prirodnu ljepotu i biološku raznolikost. Krstarenja su obično usmjerena na avanturu, s izletima koji uključuju promatranje divljih životinja, šetnje prašumom i posjete udaljenim zajednicama. Afrička riječna krstarenja, iako manje razvijena, pružaju jedinstvene mogućnosti duž rijeka poput Nila. Riječna kružna putovanja rijekom Nil jedan je od najstarijih oblika krstarenja u slobodno vrijeme, a nudi povijesne obilaske drevnih egipatskih mjesta kao što su hramovi u *Luxoru* i *Karnaku*. Azijski raznoliki i drevni riječni putovi, poput *Yangtze* i *Mekong*, predstavljaju spoj povijesti i modernosti. Plovidba rijekom *Yangtze* često uključuje posjete brani *Three Gorges Dam*, najvećoj brani hidroelektrane na svijetu, i zadržavajućem krajoliku regije *Three Gorges Dam*. Riječna kružna putovanja u Australiji su u laganom porastu, osobito duž rijeke Murray. Ova putovanja nude uvid u jedinstvenu divljinu regije, aboridžinsku kulturu te kolonijalnu povijest. U Europi je riječno kružno putovanje iznimno popularno, a rijeke Dunav i Rajna značajne su rijeke za takve aktivnosti. Krstarenja ovim rijekama često uključuju zaustavljanja u glavnim kulturnim i povijesnim središtima, pružajući bogatu raznolikost iskustava. Situacija u Republici Hrvatskoj naglašava potencijal i trenutno stanje riječnog krstarenja unutar zemlje. Hrvatsko tržište riječnih kružnih putovanja se postepeno razvija, sa sve većim interesom za rijeke Savu i Dravu, koje nude slikovite krajolike i lokalitete kulturne baštine.

Riječna kružna putovanja postaju sve više zastupljenija i traženija na cjelokupnom tržištu. Implementiranjem zelenih tehnologija, poput hibridnih motora, praksa gospodarenja otpadom te uvođenjem modernijih i suvremenijih brodova postiže se sve veća popularnost riječnih kružnih putovanja. Na temelju analiziranih podataka iz ovog rada napravila se procjena rasta riječnih kružnih putovanja na tržištu kao i rasta protoka putnika s obzirom na destinacije putovanja iz koje je moguće vidjeti da putnici preferiraju manje poznatije destinacije za riječna kružna putovanja.

Zaključno, proučavanje kružnih putovanja u riječnom prometu pruža višestrano razumijevanje cjelokupne industrije. Istraživanje naglašava raznolikost i povijesni značaj riječnih kružnih putovanja, raznolikost vrsta brodova koji zadovoljavaju različite potrebe

putnika te trenutno stanje plovnih putova i tokova putnika na globalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini. Predviđanja za industriju su optimistična, sugerirajući kontinuirani rast i inovacije u riječnim krstarenjima, vođena kombinacijom tradicije, modernosti i održivosti.

LITERATURA

1. KNJIGE

- 1) Jean – Paul Rodrigue, **The Geography of Transport Systems**, -Fifth edition, New York: Routledge, 2020.
- 2) Malić, A., Rendulić, I., **Geoprometna obilježja svijeta**, Dr. Feletar, Zagreb, 1995.
- 3) Đukić, A., **Prometna geografija-geoprometne odrednice globalizacije u prometu i turizmu**, Veleučilište u Dubrovniku, Dubrovnik, 2001.

2. ČLANCI

- 1) Jones P., Comfort D., Hiller D.: *European river cruising and sustainability*, *University of Gloucestershire*, 2016., p. 3-4
- 2) Bosnic I., Gasic I.: *River cruise industry: Trends and challenges*, 15-16 srpanj 2019., https://www.zbw.eu/econis-archiv/bitstream/11159/3150/1/Book_of_Proceedings_esdAveiro2019_Online.pdf#page=39 (14.07.2024.)

3. INTERNETSKI IZVORI

- 1) Dr. Pallis A., Dr. Rodrigue J.P., Dr. Notteboom T.: *Cruise Ports*, <https://portconomicsmanagement.org/pemp/contents/part8/cruises-ports/> (10.06.2024.)
- 2) Santos M., Radicchi E., Zagnoli P.: *Port's Role as a Determinant of Cruise Destination Socio-Economic Sustainability*, 21.kolovoz 2019., <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/17/4542> (06.06.2024.)
- 3) Dirks D.: *What Is A River Cruise*, 05.siječanj 2024., <https://www.touristsecrets.com/trip-planning/cruises/what-is-a-river-cruise/> (06.06.2024.)
- 4) Gipson R.: *What Is An Adventure Cruise*, 08. prosinac 2023., <https://www.touristsecrets.com/travel-guide/adventure/what-is-an-adventure-cruise/> (07.06.2024.)

- 5) FlyOver Travel, Navigating Time: The Evolution of River Cruising, 24. svibanj 2024., <https://flyovertravel.com/navigating-time-the-evolution-of-river-cruising/> (10.06.2024.)
- 6) Nunez-Medina J.: The Industrial Revolution Pt.2: By Land and River, <https://tnmuseum.org/junior-curators/posts/the-industrial-revolution-pt-2-by-land-and-river> (05.06.2024.)
- 7) Smith E.: *Eco-friendly River Cruises*, 14. siječanj 2014., <https://www.rivervoyages.com/news/eco-friendly-river-cruises/> (05.06.2024.)
- 8) Barris T.: Steamboats and Paddle Wheelers, 04. ožujak 2015., <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/steamboats-and-paddle-wheelers> (08.06.2024.)
- 9) Boyd E., *A Sense of Adventure – the Original Expedition Cruise Vessels*, 05.10.2023., <https://cruiseshipinteriors-europe.com/a-sense-of-adventure-the-original-expedition-cruise-vessels/> (08.06.2024.)
- 10) Truyols M.: *Travel Trends By Age Demographic: Age as the Key Factor in Tourism*, 02. listopad 2020., <https://mize.tech/blog/travel-trends-by-age-demographic-age-as-the-key-factor-in-tourism/> (12.06.2024.)
- 11) White G.F., Owen L.; *Mekong River*, <https://www.britannica.com/place/Mekong-River> (03.07.2024.)
- 12) Kowollik C., Jonas W.: *On-Board Cultures of Cruise Ships and Cruise Product Development*, https://www.researchgate.net/publication/301573640_On-Board_Cultures_of_Cruise_Ships_and_Cruise_Product_Development (13.06.2024.)
- 13) Mutton A.F.A., Sinnhuber K.A., Rhine River, 22. lipanj 2024., <https://www.britannica.com/place/Rhine-River> (10.07.2024.)
- 14) Tomej K.: Research note: River cruise characteristics from a destination management perspective, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2213078020300256> (28.06.2024.)
- 15) Brida J.G., Aguirre S.Z.: *Cruise Tourism: Economic, Socio-Cultural and Environmental Impacts*, https://www.researchgate.net/publication/228304461_Cruise_Tourism_Economic_Socio-Cultural_and_Environmental_Impacts (30.06.2024.)
- 16) *Who is #1 in 2023--Comparing River Cruise Companies*, 05. siječanj 2023. <https://www.dreamdestinations.com/blog-main/who-is-1-in-2023-comparing-river-cruise-companies> (13.07.2024.)

- 17) *Cruise Tourism Market Size, Share, Industry, Forecast and Outlook (2024.-2031.)*, 06. lipanj 2024., <https://www.datamintelligence.com/research-report/cruise-tourism-market> (13.07.2024.)
- 18) *Good Practices for Sustainable Cruise Tourism*, <https://blue-economy-observatory.ec.europa.eu/system/files/2023-02/good%20practices%20for%20sustainable%20cruise%20tourism-KL0322272ENN%20%281%29.pdf> (13.07.2024.)
- 19) *River Cruise Market Analysis North America, Europe, APAC, South America, Middle East and Africa - US, China, Australia, Germany, UK - Size and Forecast 2024-2028*, ožujak 2024., <https://www.technavio.com/report/river-cruise-market-analysis> (14.07.2024.)
- 20) Wilson P., *11 best river cruise itineraries to book in 2023 and 2024*, 24. ožujak 2023., <https://www.cntraveller.in/story/11-best-river-cruise-itineraries-to-book-in-2023-and-2024/> (11.07.2024.)
- 21) *NEW TO RIVER CRUISE GUIDE 2021*, <https://cruising.org/-/media/professional-development/new-to-river-cruise-guide-2021> (10.07.2024.)
- 22) *ANNUAL REPORT 2023 INLAND NAVIGATION IN EUROPE, MARKET OBSERVATION*, https://inland-navigation-market.org/wp-content/uploads/2023/10/CCNR_annual_report_EN_2023_WEB-1.pdf (08.07.2024.)
- 23) *THE HIDDEN WONDERS OF EUROPE RIVER CRUISING*, https://issuu.com/scenicuk/docs/g0161_scenic_river_cruising_brochure-lr (07.07.2024.)
- 24) *Travel Market Report's Outlook on Trends in River Cruise, 2023*, https://www.travelmarketreport.com/library/TMR/TMR_River_Cruise_Outlook_2023/index.html?page=1 (02.07.2024.)
- 25) *PASSENGER TRANSPORT*, <https://inland-navigation-market.org/chapitre/8-passenger-transport/?lang=en> (01.07.2024.)
- 26) *Strategija razvitka riječnog prometa u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2032. godine*, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2022_07_87_1334.html (10.07.2024.)
- 27) *STUDY OF THE DEVELOPMENT OF THE CRUISE TOURISM IN THE DANUBE REGION*, https://danube-region.eu/wp-content/uploads/2020/01/Cruise-Tourism-in-the-DR_Report_ENG.pdf (08.07.2024.)

POPIS SLIKA

Slika 1. Izgled plovila u Egiptu.....	5
Slika 2. Parobrod s lopaticama.....	6
Slika 3. Različita tematska područja u riječnim kružnim putovanjima	8
Slika 4. Zastupljenost riječnih kružnih putovanja na rijekama u svijetu.....	12
Slika 5. Gornji i donji tok rijeke Mississippi	34
Slika 6. Tok rijeke Murray	46
Slika 7. Glavne luke smještene na rijeci Rajni.....	50

POPIS TABLICA

Tablica 1. Ponuda kompanija za kružna putovanja na rijeci Mississippi	36
Tablica 2. Usporedba ponuda i specifičnosti kompanija za riječna krstarenja na rijeci Amazoni.....	39
Tablica 3. Ponuda dviju vodećih kompanija na rijeci Nil	42
Tablica 4. Broj riječnih itinerara u jugoistočnoj Aziji u 2023. godini.....	44
Tablica 5. Broj kruzera po operatorima kružnih putovanja za 2020. godinu	53

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Najpopularnija odredišta riječnih krstarenja u 2022. i 2023. godini.....	26
Grafikon 2. Vodeće kompanije na tržištu riječnih kružnih putovanja u 2023. godini	29
Grafikon 3. Prodaja kružnih putovanja u prijašnjim i budućim razdobljima, te podjela putnika u 2023. godini	31
Grafikon 4. Broj riječnih krstarenja u EU prema regijama unutarnjih plovnih putova	48
Grafikon 5. Raspodjela luka po dijelovima Dunava	52
Grafikon 6. Dobna skupina putnika na rijeci Dunavu izražena u %.....	54
Grafikon 7. Veličina tržišta riječnog krstarenja u razdoblju 2018.-2028. godine.....	55
Grafikon 8. Projekcija rasta tokova putnika s obzirom na destinacije za 2025. godinu	56
Grafikon 9. Projekcija rasta prodanih Europskih destinacija za 2024.-2025. godinu	57